

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**İNSANCA YAŞAMIN NELİĞİNİN KİNİZM, OBJEKTİVİZM
VE VAHDET-İ VÜCUD AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Vedat HÜNERLİ

22949040

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZAYDIN

Diyarbakır 2025

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**İNSANCA YAŞAMIN NELİĞİNİN KİNİKİZM, OBJEKTİVİZM
VE VAHDET-İ VÜCUD AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Vedat HÜNERLİ
22949040

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZAYDIN

Diyarbakır 2025

TAAHHÜTNAME
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “İnsanca Yaşamın Neliğinin Kinikizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut Açısından İncelenmesi” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezinin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

10.03.2025

Vedat HÜNERLİ

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın temel amacı, insanca yaşamın ne olduğunu ve nasıl olması gerektiğini üç farklı felsefi perspektif üzerinden incelemektir: Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut. Bu farklı bakış açıları, insan yaşamının anlamını ve değerini farklı şekillerde yorumlar ve her biri, bireyin hayatını nasıl şekillendirmesi gerektiği konusunda özgün öneriler sunar.

Öncelikle, Kinizm'in tarihsel köklerine ve temel prensiplerine değinmek istiyorum. Kinizm, antik Yunan felsefesinde, özellikle Diogenes'in (ö.M.ö.323) öğretileriyle anılır. Kinizm, insanın doğal ve sade bir yaşam sürmesi gerektiğini savunur. Toplumun yapay ve lüks yaşam tarzlarını reddeden kinizler, bireysel özgürlüğü ve doğayla uyumu yüceltir. Diogenes'in "insan" arayışı, kendi içinde büyük bir ironi taşır; çünkü o, gerçek insanı, sosyal normlardan ve beklentilerden bağımsız, doğal ve özgür bir varlık olarak tanımlar. Bu bağlamda, kinizm, insanca yaşamın özünde doğallık ve basitlik olduğunu savunur.

Objektivizm ise, 20. yüzyılın önemli düşünürlerinden Ayn Rand (ö.1982) tarafından geliştirilmiş bir felsefedir. Objektivizm, bireysel özgürlüğü ve rasyonelliği ön planda tutar. Rand, insanın kendi mutluluğunu ve refahını maksimize etmek için rasyonel bir şekilde hareket etmesi gerektiğini öne sürer. Objektivizme göre, ahlaki değerler objektif gerçeklere dayanır ve her birey, kendi yaşamının nihai amacı olarak kendi mutluluğunu hedeflemelidir. Bu perspektiften bakıldığında, insanca yaşam, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirme ve kendi değerlerine sadık kalarak yaşaması anlamına gelir.

Vahdet-i Vücut ise, İslam tasavvufunda önemli bir yer tutan ve özellikle İbnü'l-Arabi (ö.1240) tarafından geliştirilen bir düşünce sistemidir. Vahdet-i Vücut, evrende var olan her şeyin, tek bir hakikatin, yani Allah'ın bir yansıması olduğunu savunur. Bu felsefi bakış açısı, bireyin kendini ve evreni Allah'ın bir parçası olarak görmesini teşvik eder. Vahdet-i Vücut, insanın kendi benliğini aşarak, evrensel birlik ve bütünlüğe ulaşmasını amaçlar. Bu bağlamda, insanca yaşam, bireyin kendini ilahi hakikate adanması ve bu bütünlüğü deneyimlemesiyle mümkündür.

Bu üç farklı perspektif, insanca yaşamın ne olduğu ve nasıl olması gerektiği konusunda önemli bir anlayış sunar. Kinizm, doğallık ve sade bir yaşamı yüceltirken;

Objektivizm, bireysel özgürlüğü ve rasyonelliği vurgular; Vahdet-i Vücut ise, evrensel birliği ve ilahi hakikati ön plana çıkarır. Bu tezde, bu üç felsefi yaklaşımın insanca yaşam konusundaki görüşlerini detaylı bir şekilde inceleyecek ve karşılaştıracam. Bu sayede, okuyuculara, kendi yaşamlarında bu perspektiflerden nasıl yararlanabileceklerine dair bir rehber sunmayı amaçlıyorum.

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen tüm hocalarıma, aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Özellikle, bu süreçte tezimin yazımı sırasında bana ihtiyaç duyduğum manevi desteği gösteren kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZAYDIN'a, değerli annem Songül HÜNERLİ'ye ve sevgili karım Dilek HÜNERLİ'ye teşekkür ederim. Umarım bu çalışma, insanca yaşamın ne olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiğini anlamak isteyenlere faydalı bir kaynak olur.

Tezimin, okuyan herkes için aydınlatıcı ve ilham verici olmasını dilerim.

Vedat HÜNERLİ
Diyarbakır 2025

ÖZET

Bu tez, insanca yaşamın ne olduğu ve nasıl olması gerektiğini üç farklı felsefi perspektif üzerinden incelemektedir: Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut. Bu farklı yaklaşımlar, insan yaşamının anlamını ve değerini farklı şekillerde yorumlar ve her biri bireyin hayatını nasıl şekillendirmesi gerektiği konusunda özgün öneriler sunar. Kinizm, Antik Yunan'da Diogenes'in öğretileriyle bilinir ve insanın doğal, sade bir yaşam sürmesi gerektiğini savunur. Kinikler, toplumsal normları ve lüks yaşamı reddederek bireysel özgürlüğü ve doğayla uyumu yüceltirler. Objektivizm, 20. yüzyıl düşünürü Ayn Rand tarafından geliştirilmiş ve bireysel özgürlük ile rasyonelliği ön plana çıkarır. Objektivizm, her bireyin kendi mutluluğunu maksimize etmek için rasyonel hareket etmesi gerektiğini savunur. Bu bağlamda, insanca yaşam, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirme ve kendi değerlerine sadık kalmasıdır. Vahdet-i Vücut, İslam tasavvufunda İbnü'l-Arabi tarafından geliştirilmiş ve evrendeki her şeyin Allah'ın bir yansıması olduğunu savunur. Bu perspektif, bireyin kendini ve evreni ilahi hakikatin bir parçası olarak görmesini teşvik eder. İnsanca yaşam, bu bütünlüğü deneyimleyerek ilahi hakikate ulaşmakla mümkündür. Tez, bu üç yaklaşımın insanca yaşam konusundaki görüşlerini inceleyerek karşılaştırır. Bu karşılaştırmalı analiz, insanca yaşamın farklı felsefi yaklaşımlarını değerlendirerek okuyuculara uygulanabilir bir rehber sunmayı amaçlar. Sonuç olarak, tez, insanca yaşamın ne olduğu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda derinlemesine bir anlayış sunarak, bu perspektiflerden nasıl yararlanılabileceğine dair bir bakış açısı sağlar.

Anahtar Sözcükler

Yaşam, İnsan, Vahdet-i Vücut, Objektivizm, Kinik, Bencillik, Erdem

ABSTRACT

This thesis examines what constitutes a humane life and how it should be lived from three different philosophical perspectives: Cynicism, Objectivism, and the Unity of Being (Wahdat al-Wujud). These approaches interpret the meaning and value of human life in distinct ways, each offering unique insights into how individuals should shape their lives. Cynicism, known through the teachings of Diogenes in Ancient Greece, advocates for a natural and simple life. Cynics reject societal norms and luxury, emphasizing individual freedom and harmony with nature. From this perspective, a humane life is grounded in simplicity and naturalness. Objectivism, developed by 20th-century thinker Ayn Rand, emphasizes individual freedom and rationality. Objectivism posits that each person should act rationally to maximize their own happiness. In this view, a humane life involves realizing one's potential and staying true to one's values. The Unity of Being (Wahdat al-Wujud), developed in Islamic mysticism by Ibn al-Arabi, asserts that everything in the universe reflects the divine reality of Allah. This perspective encourages individuals to see themselves and the universe as part of a divine whole. A humane life, therefore, is about experiencing this unity and reaching divine truth. The thesis compares and contrasts these three perspectives on humane living. This comparative analysis aims to provide a meaningful and applicable guide for contemporary individuals. In conclusion, the thesis offers a deep understanding of what constitutes a humane life and how it should be lived, providing insights into how these philosophical perspectives can be utilized in one's own life.

Keywords

Life, Human, Unity of Being, Objectivism, Cynic, Selfishness, Virtue

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLO LİSTESİ	IX
ŞEKİL LİSTESİ	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
Tezin Amacı.....	2
Tezin Yöntemi.....	3
Araştırma Soruları.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM	6
KİNİZM VE İNSANCA YAŞAM	6
1.1. Kinizmin Tarihsel Arka Planı.....	6
1.1.1. Antisthenes ve Kinizmin Temelleri.....	6
1.1.2. Diogenes ve Radikal Kinizm.....	6
1.1.3. Kiniklerin Etkileri ve İzleri.....	7
1.1.4. Kinizmin Modern Dünyadaki Yansımaları.....	7
1.2. Diogenes ve Kinizmin Tarihsel Arka Planı.....	8
1.2.1. Diogenes'in Hayatı ve Felsefesi.....	8
1.2.2. Kinizmin Temel Prensipleri.....	8
1.3. Doğallık ve Sadelik: Kinizmde İnsanca Yaşamın Uygulamaları.....	10
1.3.1. Doğallığın Önemi.....	10
1.3.2. Sadelik ve Minimalizm.....	11
1.3.3. Toplumsal Normlara Karşı Duruş.....	11
1.3.4. Özgürlük ve Bağımsızlık Arayışı.....	12
1.3.5. Toplumla Etkileşim ve Eleştiri.....	12
1.3.6. Kinik Yaşam Tarzının Günümüzdeki Yansımaları.....	12

1.4. Kinizmin Modern Hayattaki Bir Uygulaması Olarak Hippiler	12
1.4.1. Kinizm ile Hippi Hareketi Arasındaki Bağlantılar.....	13
1.4.2. Modern Hayattaki Etkileri.....	13
İKİNCİ BÖLÜM	15
OBJEKTİVİZM VE İNSANCA YAŞAM	15
2.1. Objektizmin Temel İlkeleri	15
2.1.1. Objektif Gerçeklik.....	15
2.1.2. Mutlak Hakikat.....	15
2.1.3. Bireycilik.....	16
2.1.4. Rasyonalite ve Akıl	16
2.1.5. Öz-saygı ve Bireysel Mutluluk	16
2.1.6. Özgürlük ve Kapitalizm	16
2.1.7. Sanat ve Estetik Değer	17
2.2. Ayn Rand ve Objektivizmin Gelişimi	17
2.2.1. Objektivizmin Gelişimi	19
2.3. Objektivizmde Mutluluk ve Başarı	20
2.3.1. Mutluluk.....	21
2.3.2. Başarı.....	22
2.4. Objektivizmin Yaşam Tarzının Uygulamaları	23
2.4.1. Rasyonel Düşünme ve Karar Alma.....	23
2.4.2. Bireysel Hedefler ve Üretkenlik.....	23
2.4.3. Bağımsızlık ve Öz-Yeterlilik	24
2.4.4. Ahlaki Rasyonalite ve Erdemler	24
2.4.5. Özgürlük ve Sorumluluk	25
2.4.6. Mülkiyet Hakları ve Kapitalizm.....	25
2.4.7. Temel Politik Prensipler.....	26
2.5. Objektivizmin Günümüz Toplumuna Etkileri.....	26
2.5.1. Ekonomik Etkiler	26
2.5.2. Siyasi Etkiler	27
2.5.3. Eğitim ve Akademik Etkiler.....	27
2.5.4. Popüler Kültür	27
2.5.5. Bireysel Yaşam ve Kişisel Gelişim.....	28
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	29

VAHDET-İ VÜCUD VE İNSANCA YAŞAM..... 29

3.1. Vahdet-i Vücut Kavramının Tarihçesi	29
3.2. Vahdet-i Vücut'da Varlığın Anlamı ve Neliği	30
3.3. Vücut – Mevcud Ayrımı.....	31
3.4. Mertebe Tasavvuru.....	31
3.5. Vahdet-i Vücut Anlayışının İlkeleri	32
3.6. Vahdet-i Vücut'da Varlık Mertebeleri	33
3.6.1. La Taayyün.....	35
3.6.2. Taayyün'i Evvel	35
3.6.3. Taayyün'i Sani	37
3.6.4. Mertebe-i Ervah.....	38
3.6.5. Mertebe-i Misal	39
3.6.6. Mertebe-i Şehadet	40
3.7. Vahdet-i Vücut Perspektifinde Bireysel Kimlik	44
3.7.1. Bireysel Kimliğin Özellikleri	45
3.7.2. Bireysel Kimlik ve Toplumsal Boyut.....	47
3.8. Tasavvufi Yaşam Tarzı ve Uygulamalar.....	47
3.8.1. Tasavvufi Yaşam Tarzının Temel Prensipleri.....	48
3.8.2. Tasavvufi Uygulamalar ve Ritüeller	48
3.8.3. Tasavvufi Yaşam Tarzının Günlük Hayata Yansımaları	49
3.9. Vahdet-i Vücut'un Modern Dünyadaki Yansımaları	50
3.9.1. Manevi ve Bireysel Yansımalar	50
3.9.2. Sosyal ve Kültürel Yansımalar.....	50
3.9.3. Akademik ve Entelektüel Yansımalar.....	50
3.9.4. Psikolojik Yansımalar	51
3.9.5. Çevresel ve Ekolojik Yansımalar	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 52

KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ..... 52

4.1. Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut'un Benzerlik ve Farklılıkları. 52	52
4.2. İnsanca Yaşamın Ortak Noktaları	54
4.2.1. Erdem ve Ahlak.....	54
4.2.2. Bireysel Gelişim.....	54
4.2.3. Doğallık ve Sadelik	54

4.3. İnsanca Yaşamın Farklı Noktaları.....	55
4.3.1. Gerçeklik ve Bilgi Anlayışı.....	55
4.3.2. Bireysel ve Toplumsal İlişkiler	55
4.3.3. Mutluluk ve Başarı Tanımları	55
4.3.4. Manevi Boyut ve İbadet	55
SONUÇ	58
5.1. Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler	59
5.1.1. Karşılaştırmalı Kültürel Çalışmalar	60
5.1.2. Dinler ve Felsefeler Arası Diyalog.....	60
5.1.3. Modern Uygulamalar ve Toplumsal Etkiler.....	60
5.1.4. Psikolojik ve Bireysel Etkiler.....	60
5.1.5. Eğitim ve Öğretim Yöntemleri.....	60
5.1.6. Literatür Taraması ve Derinlemesine Analiz	61
5.1.7. Pratik Uygulamalar ve Toplumsal Deneyler.....	61
KAYNAKÇA	62

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Kinizmin İlkeleri	9
Tablo 2: Objektivizm'de Bitki, Hayvan ve İnsanın Temel Farklılıkları.....	20
Tablo 3: Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut'un Temel Benzerlikleri ve Farklılıkları.....	52
Tablo 4: İnsanca Yaşamın Ortak Noktaları ve Çelişkileri.....	56

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Ayn Rand'a Göre Etikin Kaynağı ve Mutlak Hakikatin Temeli	15
Şekil 2: Vahdet'i Vücutun Dairevî Varlık Mertebeleri	34
Şekil 3: Kuvve-i Hayaliyye'nin Kısımları	40
Şekil 4: Dört Unsur ve Tabiatları	42
Şekil 5: Afak Âlemi Tesmiye Edilen - Kavs-i Nüzûl	43
Şekil 6: Enfüs Âlemi Tesmiye Edilen - Kavs-i Uruc	43
Şekil 7: İnsan-Alem İlişkisi.....	44
Şekil 8:Hüviyetten Anlaşılması Gereken	45

KISALTMALAR

<i>Ar.</i>	Arapça
<i>bkz.</i>	Bakınız
<i>böl.</i>	Bölüm
<i>bs.</i>	Baskı, basım
<i>C.</i>	Cilt
<i>DİE</i>	Devlet İstatistik Enstitüsü
<i>DPT</i>	Devlet Planlama Teşkilatı
<i>DTÖ</i>	Dünya Ticaret Örgütü
<i>DÜ</i>	Dicle Üniversitesi
<i>EU</i>	European Union
<i>Hz.</i>	Hazreti
<i>IMF</i>	International Monetary Fund
<i>İSO</i>	İstanbul Sanayi Odası
<i>K.</i>	Karar
<i>KHK</i>	Kanun Hükmünde Kararname
<i>mad.</i>	Madde
<i>MK</i>	Medenî Kanun
<i>No.</i>	Numara
<i>s.</i>	Sayfa
<i>S.</i>	Sayı
<i>vr.</i>	Varak
<i>yy.</i>	Yüzyıl

GİRİŞ

İnsan, varoluşunun başlangıcından bu yana, yaşamın anlamını ve nasıl yaşanması gerektiğini sorgulayan bir varlık olmuştur. Bu temel sorulara yanıt aramak, insanın kendi varoluşunu anlamlandırma çabalarının en önemli parçalarından biridir. Yaşamın ne olduğu ve nasıl yaşanması gerektiği sorusu, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal ve evrensel düzeyde de büyük bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut gibi üç farklı felsefi akım, insanca yaşamın doğası ve gereklilikleri konusunda derin ve çeşitli görüşler sunar.

Kinizm, Antik Yunan felsefesinin köklü ve özgün akımlarından biri olup, özellikle Diogenes (ö:m.ö.323) gibi filozofların düşünceleriyle şekillenmiştir. Kinizm, bireyin doğaya uygun, sade ve erdemli bir yaşam sürmesi gerektiğini savunur. Toplumsal normlara, lüks ve gösterişe karşı çıkan kinikler, insanın özüne dönmesini ve doğayla uyum içinde yaşamasını yüceltir. Diogenes'in fiçısı, toplumun dayattığı maddi değerlerden bağımsızlığı ve özgürlüğü simgeler. Kinikler, erdemli bir yaşamın, doğallık ve sadelikle mümkün olduğunu öne sürerler.

Objektivizm, 20. yüzyılın önemli düşünürlerinden Ayn Rand (ö.1982) tarafından geliştirilen bir felsefi sistemdir. Objektivizm, bireysel özgürlüğü ve rasyonelliği merkeze alır ve her bireyin kendi mutluluğunu maksimize etmek için rasyonel bir şekilde hareket etmesi gerektiğini savunur. Rand, ahlaki değerlerin objektif gerçeklere dayandığını ve bireyin yaşamının nihai amacı olarak kendi mutluluğunu hedeflemesi gerektiğini öne sürer. Objektivist düşünceye göre, bireylerin kendi potansiyellerini gerçekleştirmesi, özgür ve yaratıcı bir yaşam sürmesi esastır. Bu bağlamda, insanca yaşam, bireyin kendi değerlerine sadık kalarak, özgür ve bağımsız bir şekilde yaşamasıyla anlam kazanır.

Vahdet-i Vücut ise, İslam tasavvufunun derinliklerinde yer alan ve İbnü'l-Arabi (ö.1240) tarafından sistematize edilen bir düşünce akımıdır. Vahdet-i Vücut, evrendeki her şeyin tek bir hakikatin, yani Allah'ın bir yansıması olduğunu ileri sürer. Bu perspektif, bireyin kendini ve evreni ilahi bir bütünün parçası olarak görmesini teşvik eder. Vahdet-i Vücut, insanın kendi varlığını aşarak, evrensel birlik ve ilahi

hakikate ulaşmasını amaçlar. Bu anlayış, bireyin yaşamını, ilahi hakikatle uyumlu ve anlamlı bir şekilde sürdürmesini sağlar.

Bu tez, Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut felsefelerinin insanca yaşam konusundaki görüşlerini detaylı bir şekilde incelemeyi ve karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Her bir felsefi yaklaşımın insanca yaşamı nasıl tanımladığı ve bu tanımların bireysel ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini analiz etmeyi hedeflemektedir. Kinizm, doğallık ve sadelik; Objektivizm, bireysel özgürlük ve rasyonellik; Vahdet-i Vücut ise evrensel birlik ve ilahi hakikati ön plana çıkarır. Bu farklı yaklaşımlar, insanca yaşamın farklı yönlerini anlamamıza ve bu yaşam biçimlerinden nasıl yararlanabileceğimize dair kapsamlı bir bakış açısı sunar.

Tez boyunca, bu üç felsefi yaklaşımın benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durulacak, her birinin insanca yaşam konusunda sağladığı katkılar ve sunduğu çözüm önerileri incelenecektir. Ayrıca, günümüz dünyasında bu felsefi yaklaşımların nasıl uygulanabileceği ve bireylerin kendi yaşamlarında bu perspektiflerden nasıl yararlanabileceği konusunda öneriler sunulacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma, insanca yaşamın ne olduğu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda derinlemesine bir anlayış sunmayı amaçlamakta ve okuyuculara, kendi yaşamlarına dair bilinçli ve anlamlı seçimler yapmaları konusunda rehberlik etmeyi hedeflemektedir. Bu tez, insanca yaşam arayışında farklı felsefi yaklaşımların ışığında bir yol haritası sunarak, bireylerin daha erdemli, özgür ve anlamlı bir yaşam sürmelerine katkıda bulunmayı ummaktadır.

Tezin Amacı

Bu tezin temel amacı, insanca yaşamın ne olduğunu ve nasıl olması gerektiğini üç farklı felsefi perspektif olan Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut çerçevesinde incelemektir. Tez, bu üç felsefi akımın insanca yaşam konusundaki görüşlerini detaylı bir şekilde analiz ederek, her birinin bireysel ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu farklı yaklaşımların sunduğu çözüm önerilerini karşılaştırarak, günümüz insanı için anlamlı ve uygulanabilir bir rehber sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, tezin amaçları şu şekilde özetlenebilir:

1. Felsefi Yaklaşımların İncelenmesi: Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut felsefelerinin insanca yaşam konusundaki temel prensiplerini ve görüşlerini ayrıntılı bir şekilde incelemek.

2. Karşılaştırmalı Analiz: Bu üç felsefi yaklaşımın insanca yaşam konusundaki benzerliklerini ve farklılıklarını analiz ederek, ortak noktalarını ve çelişkilerini ortaya koymak.

3. Günümüz İçin Rehberlik: Bu felsefi perspektiflerin günümüz dünyasında nasıl uygulanabileceği konusunda öneriler sunarak, bireylerin kendi yaşamlarında bu yaklaşımlardan nasıl yararlanabileceklerine dair bir yol haritası oluşturmak.

4. Erdem ve Özgürlük Vurgusu: İnsanca yaşamın erdem, özgürlük, rasyonellik ve ilahi hakikat gibi kavramlarla nasıl şekillendiğini vurgulamak.

Tezin Yöntemi

Bu tezde kullanılan yöntemler, literatür taraması ve karşılaştırmalı analiz olarak iki ana başlık altında toplanabilir:

- 1. Literatür Taraması:** Tez kapsamında öncelikle Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut felsefeleriyle ilgili mevcut literatür taranacaktır. Bu süreçte, ilgili felsefi metinler, akademik makaleler, kitaplar ve diğer kaynaklar incelenecek ve bu felsefi akımların temel prensipleri ve insanca yaşam konusundaki görüşleri derinlemesine ele alınacaktır.
- 2. Karşılaştırmalı Analiz:** Literatür taramasının ardından, elde edilen bilgiler ışığında bu üç felsefi yaklaşımın insanca yaşam konusundaki benzerlikleri ve farklılıkları analiz edilecektir. Bu analiz sürecinde, her bir felsefi akımın insanca yaşamı nasıl tanımladığı, hangi değerleri ön plana çıkardığı ve bu yaklaşımların bireysel ve toplumsal yaşam üzerindeki etkileri karşılaştırılacaktır. Ayrıca, bu felsefi yaklaşımların günümüz dünyasında nasıl uygulanabileceği konusunda öneriler sunulacaktır.
- 3. Kavramların Analizi ve Uygulama Önerileri:** Tez kapsamında incelenen felsefi yaklaşımlar, erdem, özgürlük, doğallık, rasyonellik ve ilahi hakikat gibi kavramlar üzerinden değerlendirilecektir. Bu kavramların insanca yaşam

üzerindeki etkileri ve bu etkilerin bireylerin günlük yaşamlarına nasıl yansiyabileceği analiz edilecektir. Bu bağlamda, okuyuculara, kendi yaşamlarında bu felsefi perspektiflerden nasıl yararlanabileceklerine dair pratik öneriler sunulacaktır.

Bu yöntemler aracılığıyla, tezin amacı olan insanca yaşamın Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut perspektiflerinden detaylı bir şekilde incelenmesi ve bu yaklaşımların bireysel ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerinin ortaya konulması hedeflenmektedir. Tezin sonunda, okuyuculara, insanca yaşam arayışında bu felsefi yaklaşımlardan nasıl yararlanabileceklerine dair kapsamlı ve uygulamalı bir rehber sunulacaktır.

Araştırma Soruları

Bu tez, insanca yaşamın Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut perspektiflerinden incelenmesi amacıyla aşağıdaki araştırma sorularını ele alacaktır:

1. Kinizm Perspektifinden İnsanca Yaşam:

- Kinizm felsefesi insanca yaşamı nasıl tanımlar?
- Kinizm felsefesine göre erdemli bir yaşam nasıl olmalıdır?
- Doğallık ve sadelik, kinik yaşam tarzında nasıl bir rol oynar?
- Kinizm'in modern toplumdaki geçerliliği ve uygulanabilirliği nedir?

2. Objektivizm Perspektifinden İnsanca Yaşam:

- Objektivizm felsefesi insanca yaşamı nasıl tanımlar?
- Ayn Rand'ın objektivizm yaklaşımında bireysel özgürlüğün ve rasyonelliğin önemi nedir?
- Objektivist düşünceye göre, bireyin mutluluğu ve yaşam amacı nasıl belirlenir?
- Objektivizm'in günümüz toplumunda uygulanabilirliği ve etkileri nelerdir?

3. Vahdet-i Vücut Perspektifinden İnsanca Yaşam:

- Vahdet-i Vücut felsefesi insanca yaşamı nasıl tanımlar?

- İbnü'l-Arabi'nin Vahdet-i Vücut anlayışında ilahi hakikat ve evrensel birlik nasıl açıklanır?
- Vahdet-i Vücut felsefesi, bireyin kendi varlığını ve evreni nasıl görmesini sağlar?
- Vahdet-i Vücut'un günümüz insanı için manevi ve pratik katkıları nelerdir?

4. Karşılaştırmalı Analiz:

- Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut felsefeleri arasında insanca yaşamın tanımını ve öncelikleri açısından hangi benzerlikler ve farklılıklar vardır?
- Bu üç felsefi yaklaşımın insanca yaşam konusundaki temel değerleri nelerdir?
- Kinik, objektivist ve Vahdet-i Vücut perspektiflerinin erdem, özgürlük ve hakikat kavramlarına yaklaşımları nasıldır?

5. Günümüz İçin Uygulama ve Rehberlik:

- Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut felsefelerinin günümüz insanı için sunduğu yaşam rehberleri nelerdir?
- Bu felsefi yaklaşımlar, bireylerin modern dünyada karşılaştıkları etik ve manevi sorunlara nasıl çözüm önerileri sunar?
- Tezde incelenen felsefi perspektiflerin, bireylerin kendi yaşamlarında daha anlamlı ve erdemli bir yaşam sürmelerine nasıl yardımcı olabilir?

Bu araştırma soruları, tezin amacı doğrultusunda Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut felsefelerinin insanca yaşam konusundaki görüşlerini derinlemesine incelemeyi ve karşılaştırmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda bu sorular, bu üç farklı yaklaşımın günümüz dünyasında nasıl uygulanabileceği ve bireylerin bu perspektiflerden nasıl yararlanabileceği konusunda somut öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİNİZM VE İNSANCA YAŞAM

1.1. Kinizmin Tarihsel Arka Planı

Kinizm, Antik Yunan felsefesinin önemli ve radikal akımlarından biridir. M.Ö. 4. yüzyılda ortaya çıkan bu felsefi hareket, özellikle Diogenes ve onun hocası Antisthenes'in (ö.M.Ö.365) öğretileriyle şekillenmiştir. Kinizm, adını Antisthenes'in ders verdiği Kynosarges (Kelpie) gymnasionundan alır. "Kinik" terimi, Yunanca "köpek" anlamına gelen "kynos" kelimesinden türetilmiştir ve kiniklerin toplumun normlarını köpeksi bir umursamazlıkla reddetmelerini simgeler.¹

1.1.1. Antisthenes ve Kinizmin Temelleri

Kinizmin kurucusu olarak kabul edilen Antisthenes, Sokrates'in (ö.M.Ö.399) öğrencisiydi ve onun etik öğretilerinden derinlemesine etkilenmişti.² Antisthenes, erdemın bilgi ile elde edilebileceğine ve bunun bireyin mutluluğu için yeterli olduğuna inanıyordu. Ona göre, erdemli bir yaşam sürmek için zenginlik, statü veya maddi varlıklar gerekli değildi. Aksine, sade bir yaşam ve bireysel özdenetim, erdemli bir hayatın temel taşlarıydı. Antisthenes'in bu görüşleri, kinizmin ahlaki ve etik temellerini oluşturdu.

1.1.2. Diogenes ve Radikal Kinizm

Kinizm felsefesinin en tanınmış temsilcisi Diogenes'tir. İslam kaynaklarında Diogenes övülen bir kişidir ve hikmetli sözleri aktarılır.³ Diogenes, Antisthenes'in öğretilerini daha radikal bir şekilde uygulamış ve kinik yaşam tarzını topluma meydan okuyacak şekilde sergilemiştir. Atina sokaklarında yaşayan Diogenes, mal mülk sahibi olmadan, en basit ve doğal ihtiyaçlarla yetinerek yaşamıştır. Fıçısında yaşaması, toplumsal konforu ve lüksü reddetmesinin en bilinen simgesidir.

Diogenes'in yaşam tarzı ve öğretileri, toplumsal normlara ve değer yargılarına yönelik radikal eleştiriler içerir. Diogenes, insanların sahte değerler peşinde koştuğunu

¹ C.Cengiz Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s.xix.

² Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.viii.

³ Şehristani, **El-Milel Ve'n-Nihal**, Mustafa Öz (Çev.), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015, s.584.

ve gerçek mutluluğu maddi şeylerde aradığını savunur. Ona göre, doğaya uygun yaşamak, sadelik ve özdenetim, gerçek erdemi ve mutluluğu getirir. Diogenes'in öğretileri ve yaşam tarzı, Kinik felsefenin en çarpıcı örneklerinden biridir.

1.1.3. Kiniklerin Etkileri ve İzleri

Kinizm, zaman içinde Stoacılığın ortaya çıkışında önemli bir rol oynamıştır.⁴ Kiniklerin doğallık, sadelik ve erdem vurgusu, Stoacılar tarafından da benimsenmiş ve geliştirilmiştir. Ancak, Stoacılar, kiniklerin radikal ve toplumdan tamamen kopuk yaşam tarzını daha ılımlı ve sistematik bir felsefi yapı içinde ele almışlardır.

Roma İmparatorluğu döneminde de Kinizm etkisini sürdürmüştür. Roma'nın ünlü düşünürlerinden biri olan Seneca (ö.65), kinik öğretilerden etkilenmiş ve bu öğretileri kendi felsefi düşüncelerine entegre etmiştir.⁵ Kinik felsefe, Roma dünyasında ahlaki bir rehber olarak kabul görmüş ve bireylerin kişisel özgürlüklerini ve ahlaki bütünlüklerini koruma çabalarında ilham kaynağı olmuştur.

1.1.4. Kinizmin Modern Dünyadaki Yansımaları

Kinizm, modern dünyada da etkisini sürdürmektedir. Özellikle bireylerin toplumsal normlara ve maddi değerlere olan eleştirileri, minimalist yaşam tarzı tercihleri ve doğaya dönüş hareketleri, kinik felsefenin günümüzdeki yansımaları olarak görülebilir. Kiniklerin, sade ve doğal bir yaşam sürme konusundaki ısrarları, günümüzde çevre bilinci, sürdürülebilir yaşam ve maddi tüketim eleştirileri bağlamında yeniden değer kazanmaktadır.

Diogenes'in ünlü "gölge etme başka ihsan istemem" sözü, bireysel özgürlüğün ve toplumsal baskılardan bağımsız bir yaşam sürmenin önemini vurgulayan evrensel bir mesaj olarak günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.⁶ Kinizm, bireylerin kendi öz benliklerini keşfetme ve toplumsal beklentilere meydan okuma konusunda ilham verici bir felsefi akım olarak modern düşünce dünyasında yerini almıştır.

⁴ Ahmet Cevizci, **Felsefe Tarihi**, Say Yayınları, İstanbul 2018, s.133.

⁵ Jostein Gaarder, **Sofie'nin Dünyası**, Sabir Yücesoy (Çev.), Pan Yayıncılık, İstanbul 2011, s.151.

⁶ Gaarder, **Sofie'nin Dünyası**, s.149.

1.2. Diogenes ve Kinizmin Tarihsel Arka Planı

1.2.1. Diogenes'in Hayatı ve Felsefesi

Diogenes, M.Ö. 412 veya 404 yılında Sinop'ta doğmuş ve Kinik felsefenin en tanınmış temsilcisi olarak Atina'da yaşamıştır. Diogenes, hocası Antisthenes'in öğretilerini radikal bir şekilde uygulayarak Kinik felsefeyi daha geniş kitlelere tanıtmıştır. Onun yaşam tarzı ve felsefi tutumu, toplumun değer yargılarına ve normlarına yönelik keskin eleştiriler içerir.⁷

Diogenes'in hayatı, felsefesinin bir yansıması olarak sade ve minimal bir yaşam sürmekle geçmiştir. Mal mülk sahibi olmadan, en basit ihtiyaçlarla yetinerek, özgürlüğün ve erdemin gerçek kaynağının doğallık ve sadelik olduğunu savunmuştur. Diogenes'in fiçisinde yaşaması ve köpek benzetmeleri, toplumun yapay değerlerine karşı çıkışını simgeler.

1.2.2. Kinizmin Temel Prensipleri

Kinizm, bireyin gerçek mutluluğa ve erdeme ulaşabilmesi için toplumsal normları, maddi zenginlikleri ve lüksü reddetmesi gerektiğini savunan bir felsefi akımdır. Kinik felsefenin temel prensipleri şu şekilde özetlenebilir:

1. **Doğallık ve Sadelik:** Kinizm, doğaya uygun ve sade bir yaşamı yüceltir. Kinikler, insanların doğalarının gerektirdiği basit ihtiyaçlarla yetinmeleri gerektiğini savunur. Diogenes, yaşamını doğallık ve sadelik üzerine kurmuş, ihtiyaçlarını en aza indirgemıştır. Bu prensip, bireyin gerçek özgürlüğüne ve mutluluğuna ulaşmasında temel bir rol oynar.⁸
2. **Toplumsal Normlara Karşı Çıkış:** Kinikler, toplumsal normların ve değerlerin yapay olduğunu ve bireyi gerçek doğasından uzaklaştırdığını düşünür. Diogenes, bu normlara ve geleneklere meydan okumuş, toplumsal statü, zenginlik ve şöhret gibi değerlere karşı çıkmıştır. Onun yaşam tarzı ve söylemleri, toplumun dayattığı beklentilere karşı bir protesto niteliğindedir.⁹

⁷ Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.45.

⁸ Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.130.

⁹ Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.94.

3. **Özgürlük ve Bağımsızlık:** Kinik felsefeye göre, bireyin gerçek özgürlüğü, maddi bağımlılıklardan ve toplumsal baskılardan bağımsız olmasına bağlıdır. Diogenes, bu özgürlüğü yaşamak için mal mülk sahibi olmamayı, en basit ihtiyaçlarla yetinmeyi ve toplumun onayını aramamayı tercih etmiştir. Özgürlük, kinikler için en yüksek değerdir.¹⁰
4. **Erdem ve Özdenetim:** Kinikler, erdemin bilgi ile elde edilebileceğine ve bu erdemin bireyin mutluluğu için yeterli olduğuna inanırlar. Erdem, bireyin kendi arzularını ve ihtiyaçlarını kontrol etmesi, doğayla uyum içinde yaşamasıyla mümkündür. Diogenes, özdenetimi ve erdemli yaşamı savunmuş, bu prensipleri kendi hayatında uygulamıştır.¹¹
5. **Maddi Zenginlik ve Lüksün Reddedilmesi:** Kinizm, maddi zenginliklerin ve lüksün bireyi gerçek mutluluktan uzaklaştırdığına inanır. Diogenes, lüks yaşamı ve maddi zenginlikleri reddetmiş, sade bir yaşam sürmüştür. Bu tutum, bireyin içsel huzur ve mutluluğa ulaşmasında önemli bir rol oynar.¹²
6. **Doğrudan ve Kışkırtıcı İletişim:** Diogenes, felsefesini ve eleştirilerini doğrudan ve kışkırtıcı bir şekilde ifade etmiştir. Onun konuşmaları ve davranışları, toplumu düşündürmeye ve kendi değerlerini sorgulamaya zorlar. Kinikler, açık sözlülüğü ve dürüstlüğü önemserler.

Tablo 1: Kinizmin İlkeleri

Kinizmin İlkeleri	Açıklama
Doğal Yaşam ve Basitlik	Doğal yaşamı benimseme ve basitlik üzerine odaklanma.
Erdem ve Erdemli Yaşam	Erdemli yaşamın önemi, erdemin üstünlüğü ve erdemsizlikten kaçınma.

¹⁰ Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.90.

¹¹ Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.29.

¹² Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.23.

Bağımsızlık ve Özgürlük	Kişisel özgürlüğe ve bağımsızlığa vurgu yapma, dış etkilere karşı direnme.
Eleştirel Bakış	Toplumsal normlara meydan okuma, otoriteyi ve toplumsal hiyerarşiyi sorgulama.
Doğruluk ve Dürüstlük	Doğruluk, dürüstlük ve açık yüreklilik ilkelerine sadık kalma.
Yoksulluk ve Mülkiyetsizlik	Lüks ve zenginlikten kaçınma, basit ve mütevazı bir yaşam tarzını benimseme.
Cesaret ve Özdenetim	Cesaret, özdenetim ve kendini aşma yoluyla kişisel gelişime odaklanma.
Toplumsal Adalet	Toplumsal adalet duygusu ve adaletin sağlanması için mücadele etme.

1.3. Doğallık ve Sadelik: Kinizmde İnsanca Yaşamın Uygulamaları

Kinizm, Antik Yunan felsefi geleneğinin önemli akımlarından biri olarak, doğallık ve sadelik kavramlarını insanca yaşamın merkezine yerleştirir.¹³

1.3.1. Doğallığın Önemi

Kinikler için doğallık, insanın doğası gereği sahip olduğu temel özellikleri ifade eder. Doğallık, yapay ve toplumsal normlarla şekillendirilmiş beklentilerden arınmış, insani özün saf halidir. Diogenes, bu doğal halde yaşamının bireyin özgürlüğünü ve mutluluğunu sağlayacağını savunmuştur. Ona göre, insanlar doğalarına uygun olarak yaşadıklarında iç huzura ve gerçek mutluluğa ulaşabilirler.¹⁴

Kinikler, doğallığı maddi zenginliklere, sosyal statüye veya dışsal güzelliklere dayandırmazlar. Bunun yerine, içsel bir durum olarak görürler ve bireyin kendisi olmasını, kendi doğasına uygun hareket etmesini teşvik ederler. Bu yaklaşım, modern

¹³ Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.90.

¹⁴ Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.71.

dünyada minimalizm ve sade yaşam tarzları gibi hareketlerde yankı bulmuştur. İnsanlar, tüketim çılgınlığından ve sürekli daha fazlasını isteme baskısından uzaklaşarak, içsel dinginliği ve anlamı aramaktadırlar.

1.3.2. Sadelik ve Minimalizm

Kinizm, sadelik ilkesini de önemser. Sadelik, gereksiz karmaşıklıklardan kaçınmayı, hayatı basitleştirmeyi ve özüne odaklanmayı ifade eder. Diogenes'in fiçisinde yaşaması, mal mülk sahibi olmaması ve en temel ihtiyaçlarla yetinmesi, kiniklerin sadelik anlayışının sembolüdür. Ona göre, insanlar sahip olduklarıyla yetinebildiklerinde özgür olurlar ve gerçek mutluluğu bulabilirler.¹⁵

Modern dünyada, sadelik ve minimalizm hareketleri, Kinizmin bu prensiplerinden etkilenmiştir. İnsanlar, tüketim çılgınlığı ve sürekli olarak daha fazlasını isteme baskısından kaçınarak, mutluluğu ve anlamı daha basit ve doğal şeylerde aramaktadırlar. Minimalist yaşam tarzı, gereksiz malzemelerden arınmış bir yaşam sürerek, içsel huzur ve tatmini artırmayı hedefler.

Kinizm felsefesi, Antik Yunan'dan günümüze uzanan ve özellikle Doğallık, Sadelik ve Özgürlük gibi temel kavramlar üzerine kurulu olan bir yaşam tarzını ifade eder. Kinik yaşam tarzı, bu felsefi prensiplerin günlük hayatta nasıl uygulanabileceğini gösteren bir pratiklik sunar.

1.3.3. Toplumsal Normlara Karşı Duruş

Kinizm, toplumsal normlara meydan okuyan bir duruşu savunur. Kinikler, toplumun dayattığı değerler ve beklentilere karşı çıkarlar ve bireyin kendi doğal halinde, toplumsal baskılardan bağımsız olarak yaşamasını önerirler. Diogenes'in Atina sokaklarında meydan okuyan ve toplumun yapay değerlerini sorgulayan tavrı, kinik yaşam tarzının bu yönünün en çarpıcı örneğidir. Modern dünyada da, kinik tutumu benimseyen bireyler, kendi doğruları ve değerleri doğrultusunda yaşamayı tercih ederler.¹⁶

¹⁵ Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.130.

¹⁶ Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.94.

1.3.4. Özgürlük ve Bağımsızlık Arayışı

Kinik yaşam tarzı, bireyin içsel özgürlüğünü ve bağımsızlığını vurgular. Maddi zenginliklerden ve toplumsal statüden bağımsız olarak, kendi iç dünyasına odaklanarak gerçek mutluluğu bulabileceğini savunur. Kinikler için özgürlük, sadece dışsal koşulların olmaması değil, içsel huzurun ve bilgeliğin bir ifadesidir. Bu anlamda, kinik yaşam tarzı, bireyin kendi içsel potansiyelini keşfetmesine ve bu potansiyeli gerçekleştirmesine yardımcı olur.¹⁷

1.3.5. Toplumla Etkileşim ve Eleştiri

Kinizm, toplumla etkileşimi ve eleştiriye de içinde barındırır. Kinikler, toplumsal normları sorgulayan ve eleştiren bir tavrı benimserler. Diogenes'in Atina'da yaşadığı dönemde sergilediği kışkırtıcı ve düşündürücü davranışlar, kinik yaşam tarzının toplumsal yapıları sorgulama ve değiştirme potansiyelini gösterir. Modern dünyada da, kinik felsefeden etkilenen bireyler, toplumsal adaletsizliklere ve doğal olmayan normlara karşı seslerini yükseltirler ve değişim için çaba gösterirler.¹⁸

1.3.6. Kinik Yaşam Tarzının Günümüzdeki Yansımaları

Kinik yaşam tarzının günümüzdeki yansımaları, minimalist ve sade yaşam tarzlarında, doğal yaşam ve çevre bilinci hareketlerinde görülebilir. Bireyler, tüketim çılgınlığından ve maddi zenginlik arayışından uzaklaşarak, daha anlamlı ve özgür bir yaşam sürmeyi hedeflerler. Kinizm'in bu uygulamaları, bireylerin kendi içsel denge ve huzurlarını bulmalarına, doğal ve sade yaşamın getirdiği özgürlüğü deneyimlemelerine olanak tanır.

1.4. Kinizmin Modern Hayattaki Bir Uygulaması Olarak Hippipler

Hippi hareketi ise 1960'lı yıllarda özellikle ABD'de ortaya çıkmış ve gençlik kültürü üzerinde derin etkiler bırakmış bir sosyal ve kültürel harekettir. Hippi'ler, barış, sevgi, doğa sevgisi, özgürlük ve toplumsal eşitlik gibi değerleri benimserler. Hippi hareketi, maddi zenginliklere karşı çıkışı ve toplumsal normlara meydan okuyan bir duruşu temsil eder.

¹⁷ Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.75.

¹⁸ Çevik (Ed.), **Kinik Felsefe Fragmanları**, s.126-148.

Eski bir hippie müntesibi olan Paulo Coelho da “Hippi”¹⁹ adlı eserinde, hippilerin kendi aralarında hippie yaşam tarzının temellerini kinizme dayandırdığı aktarılır.²⁰

1.4.1. Kinizm ile Hippi Hareketi Arasındaki Bağlantılar

- 1. Doğaya ve Doğallığa Sevgi:** Her iki hareket de doğaya ve doğal yaşama büyük bir önem verir. Kinikler, doğanın içsel huzur ve mutluluğu sağlayabileceğini savunurken, hippiler de doğa sevgisi ve doğal yaşam tarzını benimserler. Her iki hareketin üyeleri de şehir yaşamının getirdiği yapaylıklardan ve tüketim kültüründen kaçınarak daha basit ve doğal bir yaşamı tercih ederler.
- 2. Toplumsal Normlara Karşı Çıkış:** Kinizm ve Hippi hareketi, toplumsal normlara meydan okuyan bir duruşu savunurlar. Kinikler, Antik Yunan'da toplumun dayattığı değerler ve beklentilere karşı çıkarken, hippiler de 1960'lı yıllarda Amerikan toplumunun savaşa, tüketim çılgınlığına ve otoriteye karşı bir isyan başlatmışlardır.
- 3. Sadelik ve Minimalizm:** Her iki hareket de sadelik ve minimalist yaşam tarzını benimser. Kinikler, en temel ihtiyaçlarla yetinerek ve maddi zenginliklere karşı çıkarak sade bir yaşam sürmeyi tercih ederler. Hippi'ler de aşırı tüketim kültürüne karşı çıkarak minimalizmi ve basit yaşamı benimserler.
- 4. Özgürlük ve Barış İçinde Birlikte Yaşama İdeali:** Kinizmde ve Hippi hareketinde bireyin içsel özgürlüğü ve barış içinde birlikte yaşama ideali önemlidir. Her iki hareket de insanların kendi doğalarına uygun olarak özgürce yaşamalarını ve toplumun dayattığı kalıplardan sıyrılarak bir arada barış içinde yaşamalarını savunurlar.

1.4.2. Modern Hayattaki Etkileri

Kinizm ve Hippi hareketi, modern dünyada hala etkilerini sürdüren ve benzer idealleri paylaşan birçok insanı bir araya getirmiştir. Bu hareketler, bireylerin içsel

¹⁹ Paulo, Coelho **Hippi**, Emreh İmre (çev.), Can Yayınları, İstanbul 2018.

²⁰ Coelho **Hippi**, s.195.

huzur, anlam arayışı ve toplumsal adalet mücadelesi gibi konularda ortak bir platform sağlarlar. Günümüzdeki minimalist yaşam tarzları, çevre bilinci hareketleri ve alternatif topluluklar, Kinizm ve Hippi hareketinin modern hayattaki yansımalarını oluşturur.

Kinizm ve Hippi hareketi, farklı dönemlerde ortaya çıkmış olsalar da, benzer idealler ve değerler etrafında birleşen sosyal ve kültürel hareketlerdir. Her iki hareket de doğallık, sadelik, özgürlük ve toplumsal eleştiri gibi kavramları merkezine alır ve bireylerin içsel huzur ve anlam arayışlarını destekler. Modern dünyada, bu hareketlerin etkileri minimalist yaşam tarzları, çevre bilinci hareketleri ve alternatif topluluklar gibi alanlarda görülebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

OBJEKTİVİZM VE İNSANCA YAŞAM

2.1. Objektizmin Temel İlkeleri

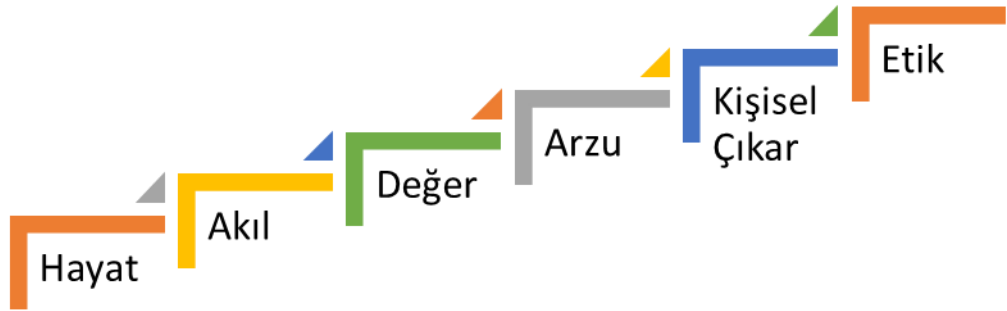
2.1.1. Objektif Gerçeklik

Objektivizm, gerçeğin nesnel bir varlık olduğunu savunur. Gerçeklik, insanın bilinç ve algılarından bağımsız olarak var olan bir yapıdır. Bu ilke, insanların gerçekliği algılama biçimlerinin veya düşüncelerinin gerçeği değiştiremeyeceğini vurgular. Ayn Rand, hiçbir filozof, insanın bir değerler sistemine niçin ihtiyaç duyduğu sorusuna, akılcı, objektif olarak ispatlanabilir ve bilimsel bir cevap vermediğini iddia eder. Bu soru cevapsız kaldığı müddetçe, hiçbir akılcı, bilimsel, objektif etik sistemi keşfedilemez ve tanımlanamaz.²¹ Ona göre Aristo (ö.mö:322), tarihsel süreçte bu düşünceye en yaklaşmış filozoftur.

2.1.2. Mutlak Hakikat

Objektivizme göre, mutlak bir hakikat vardır ve bu hakikat, insanın inançları veya duygusal durumlarından etkilenmez. Gerçeklik ve hakikat, evrensel ve değişmez prensiplerle tanımlanabilir. Mutlak hakikat ancak objektif akıl ile bilinebilir. Bu hakikatin temelinde de “*hayat*” olduğunu söyleyerek tüm yapılan faaliyetlerin hayata hizmet etmesi gerektiğini söyler.²² Formülize etmemiz gerekirse:

Şekil 1: Ayn Rand'a Göre Etikin Kaynağı ve Mutlak Hakikatin Temeli

²¹ Ayn Rand, **Bencilliğin Erdemi**, Nejdet Kandemir (Çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021, s. 19.

²² Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 21.

2.1.3. Bireycilik

Bireycilik ilkesi, Objektivizmin temel taşlarından biridir. Her bireyin kendi hayatının ve mutluluğunun en üst değer olduğunu savunur. Bireyin kendi özgürlüğünü, yeteneklerini ve başarılarını geliştirmesi teşvik edilir. Ayn Rand'ın bireyciliği kaprisle yapılan bir bencillik değildir. Kişinin kendi çıkarlarıyla ilgilenmesi gerektiğini düşünür. Herşeyin temelinde hayat olduğu için bencilliği hayatta kalma isteğiyle bir tutar.²³

2.1.4. Rasyonalite ve Akıl

Objektivizm, rasyonel düşünmenin ve akıl yürütmenin önemini vurgular. Gerçeği anlama ve doğru kararlar almak için mantıklı düşünme süreçlerinin kullanılması gerektiğini savunur. Daima kendi faaliyetlerinden faydalanan olması ve insanın kendi “akılcı” öz çıkarı için hareket etmesi gerektiğini savunur.

İnsanın bunu yapma hakkı onun bir insan olma özelliğinden ve ahlaki değerlerin insan hayatındaki işlevinden kaynaklanır ve dolayısıyla bu hak, sadece akılcı, objektif olarak açıklanan ve onaylanan bir ahlaki ilkeler sistemiyle uygulanabilir.²⁴

2.1.5. Öz-saygı ve Bireysel Mutluluk

Objektivizm, bireyin kendi değerini takdir etmesini ve kendi mutluluğunu aramasını teşvik eder. Bu ilke, bireyin kişisel-objektif hedeflerine ulaşmasını, başarılarını kutlamasını ve kendi yaşamının mimarı olmasını önemser. Mutlu olmanın yolu kesinlikle “bencil, objektif, akılcı ahlak” anlayışıyla mümkün olabileceğini düşünür.²⁵

2.1.6. Özgürlük ve Kapitalizm

Objektivizm, bireylerin özgürlüğünü ve serbest piyasa ekonomisini destekler. Serbest piyasa ekonomisi, bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda ekonomik kararlar almasını sağlar ve toplumsal refahın artmasına katkıda bulunur.²⁶

²³ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 11.

²⁴ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 13.

²⁵ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 41.

²⁶ Ayn Rand, **İş Adamları İçin Felsefe**, Nejdet Kandemir, Taylan Barış Kızıllöz (Çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021, s. 123-147.

2.1.7. Sanat ve Estetik Değer

Objektivizm, sanatın bireyin yaşamına değer katan bir unsur olduğunu ve estetik değerın nesnel bir ölçüsü olduğunu savunur. Sanat eserlerinin, insanın hayatını zenginleştirecek ve manevi olarak besleyecek şekilde üretilmesi gerektiğini öne sürer.

Objektivizmin bu temel ilkeleri, Ayn Rand'ın eserlerinde detaylı olarak tartışılmış ve geliştirilmiştir. Bu ilkeler, bireyin özgürlüğünü, rasyonel düşünceyi ve bireysel mutluluğu merkeze alan bir dünya görüşünü temsil eder.

2.2. Ayn Rand ve Objektivizmin Gelişimi

Ayn Rand, 1905 yılında Rus İmparatorluğu'nun St. Petersburg şehrinde Alisa Zinovyevna Rosenbaum olarak doğdu. Yahudi bir ailenin çocuğu olarak büyüyen Rand, genç yaşta edebiyat ve felsefeye ilgi duymaya başladı. Bu dönemde Rusya'daki siyasi ve sosyal çalkantılar, onun ilerideki fikirlerini şekillendiren unsurlar arasında yer aldı.

Rand, 1917 Rus Devrimi'nden sonra ülkesindeki toplumsal değişikliklerle ilk elden tanıştı. Devrim sonrası dönemde ailesinin mülkleri kamulaştırıldı ve yaşam şartları zorlaştı. Bu deneyimler, Rand'ın bireycilik ve kapitalizm gibi ideolojilere yönelmesinde etkili oldu. 1926 yılında, 21 yaşındayken Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti ve burada edebiyat kariyerine başladı.

Ayn Rand'ın felsefi ve ideolojik kökenleri, yazdığı eserler ve savunduğu düşüncelerle derinleşti. Objektivizm adını verdiği felsefi sistemi, rasyonel bireycilik, nesnel gerçeklik, özgürlük, kapitalizm ve sanatın objektif değeri gibi temel ilkeler üzerine inşa etti. Objektivizm, onun için sadece bir felsefi sistem değil, aynı zamanda yaşamın bir rehberi ve insanın potansiyelini en üst düzeyde kullanmasının bir yoluydu.

Rand'ın önde gelen eserleri arasında "The Fountainhead" (Hayatın Kaynağı) ve "Atlas Shrugged" (Atlas Silkindi) bulunmaktadır. Bu eserler, bireyin yaratıcılığını, özgünlüğünü ve bireyciliğini savunurken, aynı zamanda kapitalizm ve özgür piyasa ekonomisinin ahlaki temellerini tartışır.

Ayn Rand'ın hayatı, düşünceleri ve eserleri, özellikle ABD'de ve dünya genelinde geniş bir hayran kitlesi tarafından takdir edilmiş ve etkisi uzun yıllar

boyunca devam etmiştir. Onun ideolojik kökenleri, bireycilik ve özgürlük üzerine odaklanan düşünceleri, günümüzde de hala tartışılan ve incelenen konular arasında yer almaktadır.

Bu sistemin ana hatları şu şekildedir:

1. **Nesnel Gerçeklik:** Objektivizm, gerçekliğin insan bilincinden bağımsız olarak var olduğunu ve akıl yoluyla kavranabileceğini savunur. Rand'a göre, varlık vardır ($A \text{ is } A$) ve gerçeklik, algılarımızın ötesinde nesnel bir temel üzerine kuruludur.
2. **Rasyonel Bireycilik:** Rand, bireyin kendi yaşamını rasyonel bir şekilde yönlendirmesi gerektiğini öne sürer. Bireyler, akıllarını kullanarak kendi çıkarlarını en iyi şekilde takip etmeli ve kendi mutluluklarını amaçlamalıdır. Bu yaklaşım, ahlaki egoizm olarak bilinir.
3. **Ahlaki Değerler ve Erdemler:** Objektivizm, ahlaki değerlerin nesnel olduğunu ve rasyonel düşünceye dayanması gerektiğini savunur. Erdemler arasında rasyonalite, üretkenlik, dürüstlük, bütünlük, adalet, bağımsızlık ve haysiyet yer alır.²⁷
4. **Kapitalizm ve Özgürlük:** Rand, serbest piyasa kapitalizmini bireyin haklarının korunması ve ekonomik özgürlüğün sağlanması açısından en iyi sistem olarak görür. Kapitalizm, bireylerin kendi çıkarlarını takip etmesine ve serbestçe ticaret yapmasına olanak tanır.²⁸
5. **Sanat ve Estetik:** Objektivizm, sanatın bireyin ruhunu yücelten ve değerlerini somutlaştıran bir araç olduğunu savunur. Sanat, insanın en yüksek potansiyelini ve idealini temsil eden bir ifade biçimidir.

²⁷ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 36.

²⁸ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 46.

2.2.1. Objektivizmin Gelişimi

Objektivizm, Ayn Rand'ın yaşamı boyunca yazdığı eserler ve verdiği konferanslarla şekillenmiş ve gelişmiştir. İşte Objektivizm'in gelişim sürecine dair önemli noktalar:

1. **Ayn Rand'ın Hayatı ve İlk Eserleri:** Ayn Rand, 1905'te Rusya'da doğdu ve 1926'da Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti. İlk romanı "We the Living" (Biz Yaşayanlar)²⁹ 1936'da yayımlandı ve Sovyet Rusya'daki yaşamı eleştirdi. Bu eser, bireyin özgürlüğünü ve totaliter rejimlerin baskısını ele alan temaları içerir.
2. **"The Fountainhead" ve Bireycilik:** 1943'te yayımlanan "The Fountainhead" (Hayatın Kaynağı)³⁰, Rand'ın geniş kitlelere ulaşan ilk büyük eseri idi. Roman, bireysel yaratıcılığı ve özgürlüğü savunan bir mimar olan Howard Roark'ın hikayesini anlatır. Bu eser, Rand'ın felsefi görüşlerinin geniş bir izleyici kitlesine ulaşmasını sağladı.
3. **"Atlas Shrugged"³¹ ve Objektivizm'in Sistematize Edilmesi:** 1957'de yayımlanan "Atlas Shrugged" (Atlas Silkindi), Rand'ın en kapsamlı eseridir ve Objektivizm'in temel ilkelerini sistematize eder. Roman, kapitalist bir distopya ortamında geçen ve bireysel özgürlüğü savunan kahramanların hikayesini anlatır. "Atlas Shrugged", Rand'ın felsefi görüşlerinin tam anlamıyla şekillenmesini ve geniş bir kitle tarafından benimsenmesini sağladı.
4. **Ayn Rand Enstitüsü ve Yayınları:** Ayn Rand'ın ölümünden sonra, 1985'te kurulan Ayn Rand Enstitüsü, Objektivizm'in öğretilerini yaymak ve geliştirmek amacıyla faaliyet göstermeye başladı. Enstitü, konferanslar, yayınlar ve eğitim programları aracılığıyla Rand'ın felsefesini tanıtmaya devam etmektedir.

²⁹ Ayn Rand, **Ego**, Şerif Yıldız (çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021.

³⁰ Ayn Rand, **Hayatın Kaynağı**, Belkıs Dişbudak (çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021.

³¹ Ayn Rand, **Atlas Vazgeçti**, Belkıs Dişbudak (çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021.

5. **Akademik ve Kültürel Etkiler:** Objektivizm, akademik çevrelerde de tartışılmış ve çeşitli disiplinlerde araştırmalara konu olmuştur. Ekonomi, felsefe, politika bilimi ve edebiyat gibi alanlarda Rand'ın düşünceleri üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Ayrıca, popüler kültürde de Rand'ın etkileri görülmeye devam etmektedir.

2.3. Objektivizmde Mutluluk ve Başarı

Objektivizm, bireyin hayatının nihai amacı olarak mutluluğu ve başarıyı öne çıkaran bir felsefi sistemdir. Bu felsefe, bireyin kendi değerlerini ve hedeflerini belirlemesi ve bunlara ulaşmak için rasyonel ve etik bir yol izlemesi gerektiğini savunur. Objektivizmde mutluluk ve başarı, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesi ve hayatını en yüksek değer olarak görmesiyle tanımlanır.

Tablo 2: Objektivizm'de Bitki, Hayvan ve İnsanın Temel Farklılıkları³²

	BİTKİ	HAYVAN	İNSAN
Gıda İhtiyacı	Bulunduğu toprak.	Avlanmak	Üretmek
Bilinç Düzeyi	Duyu, Otomatik değer.	Otomatik algı (bağlantı kurabilir, algılar arası ilişki), Otomatik değer	Otomatik hayatta kalma sistemi yok, Otomatik değerler yok, Otomatik bilinç yok, İstemli bilinç var.
Hayatta Kalma Faaliyeti	Otomatik faaliyet	Bilinçli faaliyet, Otomatik değer	Bilinçli faaliyet, bilinçli değer, kavramsal değerlerin rehberliği lazım, bu da otomatik olarak elde edilemez, Duyular <u>otomatik</u> gelip

³² Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 25-26.

			beyinde <u>otomatik</u> olarak bütünleşir ama algıları kavramlar haline getirme süreci- soyutlama ve kavram oluşturma süreci- <u>otomatik değildir.</u>
--	--	--	---

Bu işlemi yöneten, kavramlar aracılığıyla çalışan meleke akıldır. İşlem ise düşünmedir.³³

2.3.1. Mutluluk

Objektivizmde mutluluk, bireyin rasyonel değerleri doğrultusunda yaşadığı ve kendi hayatının kontrolünü elinde bulundurduğu bir durumdur. Mutluluk, objektivist ahlakın nihai hedefi olarak kabul edilir ve bireyin hayatının tüm yönlerinde rasyonel seçimler yapması ve kendi değerlerine uygun yaşamasıyla elde edilir. Bu bağlamda mutluluk, birkaç ana unsurla tanımlanır:

1. **Rasyonel-Akılcı Değerler:** Objektivizm, mutluluğun rasyonel değerlere dayalı bir yaşamdan doğduğunu savunur. Bireyin değerleri, akıl ve mantık yoluyla belirlenmeli ve bu değerlere ulaşmak için çaba gösterilmelidir. Rasyonel değerler, bireyin uzun vadeli refahını ve tatminini sağlayan değerlerdir.³⁴
2. **Öz-Farkındalık ve Kendi Değerini Bilmek:** Mutluluk, bireyin kendi yeteneklerinin, sınırlarının ve potansiyelinin farkında olmasıyla başlar. Kendi değerini bilmek, bireyin kendi yaşamının ve mutluluğunun önemini anlaması ve buna göre hareket etmesi anlamına gelir.

³³ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 15-27.

³⁴ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 21.

3. **Amaçlı Yaşam:** Objektivizm, bireyin yaşamını amaçlı bir şekilde sürdürmesi gerektiğini vurgular. Amaçlı yaşam, bireyin belirli hedefler koymas ve bu hedeflere ulaşmak için planlı ve tutarlı bir şekilde çalışmasıdır. Amaçlı bir yaşam, bireye anlam ve tatmin sağlar.

Bu değerler aynı zamanda bir insanın nihai değeri olan hayatın araçlarını ve gerçekleştirilmesini oluşturan üç değerdir.

2.3.2. Başarı

Objektivizmde başarı, bireyin kendi belirlediği hedeflere ulaşması ve potansiyelini gerçekleştirilmesi olarak tanımlanır. Başarı, bireyin rasyonel çabalarının ve özgür iradesinin bir sonucudur. Başarıya ulaşmanın temel unsurları şunlardır: ³⁵

1. **Üretkenlik ve Çalışma Ahlakı:** Objektivizm, üretkenliği en yüksek erdemlerden biri olarak kabul eder. Bireyin kendi yeteneklerini kullanarak değer yaratması ve üretken olması, başarıya giden yolda kritik öneme sahiptir. Çalışma ahlakı, bireyin sorumluluklarını yerine getirmesi ve sürekli olarak kendini geliştirmesi anlamına gelir.
2. **Bireysel Hedefler:** Başarı, bireyin kendi belirlediği hedeflere ulaşmasıdır. Bu hedefler, bireyin değerlerine, yeteneklerine ve tutkularına uygun olmalıdır. Bireysel hedeflerin belirlenmesi ve bunlara ulaşmak için stratejik planlar yapılması, başarıyı getirir.
3. **Rasyonel Kararlar ve Stratejiler:** Objektivizm, başarıya ulaşmanın rasyonel kararlarla mümkün olduğunu savunur. Birey, hedeflerine ulaşmak için mantıklı ve etkili stratejiler geliştirmeli ve bu stratejilere sadık kalmalıdır. Rasyonel düşünce, engelleri aşmada ve fırsatları değerlendirmede bireye rehberlik eder.
4. **Özgürlük ve Sorumluluk:** Objektivizm, bireyin özgürlüğünü ve sorumluluğunu vurgular. Başarı, bireyin kendi yaşamının sorumluluğunu alması ve özgür iradesiyle hareket etmesiyle mümkündür. Özgürlük, bireyin potansiyelini en iyi şekilde kullanabilmesi için gereklidir.

³⁵ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 36-37.

Objektivizmde mutluluk ve başarı, bireyin kendi yaşamını rasyonel değerler doğrultusunda yönlendirmesi ve kendi potansiyelini gerçekleştirilmesiyle elde edilir. Mutluluk, bireyin kendi değerlerine uygun yaşaması ve rasyonel seçimler yapmasıyla mümkündür. Başarı ise, bireyin belirlediği hedeflere ulaşması ve üretken bir yaşam sürmesiyle tanımlanır. Bu iki kavram, objektivist felsefenin temel taşlarıdır ve bireyin kendi hayatının en yüksek değer olarak görülmesini savunur.

2.4. Objektivizmin Yaşam Tarzının Uygulamaları

Bu felsefenin pratikte nasıl uygulandığını anlamak, bireylerin kendi yaşamlarında bu ilkeleri nasıl hayata geçirebileceklerini göstermektedir. İşte objektivist yaşam tarzının bazı temel uygulamaları:

2.4.1. Rasyonel Düşünme ve Karar Alma

Objektivist yaşam tarzının en temel uygulaması, her türlü düşünce ve kararın rasyonaliteye dayandırılmasıdır. Bireyler, duygusal tepkiler yerine mantıklı ve delillere dayalı düşünme süreçlerini benimserler.

- **Mantıklı Kararlar:** Hayatın her alanında, özellikle kariyer, ilişkiler ve kişisel gelişim konularında mantıklı ve objektif kararlar almak.
- **Sürekli Öğrenme:** Bilgiye açık olmak ve sürekli öğrenme çabası içinde olmak. Bu, bireyin dünyayı daha iyi anlamasına ve daha iyi kararlar almasına yardımcı olur.

2.4.2. Bireysel Hedefler ve Üretkenlik

Objektivizm, bireyin kendi hayatının sorumluluğunu almasını ve kendine ait hedefler belirlemesini savunur. Üretkenlik, bu hedeflere ulaşmanın anahtarıdır.³⁶

- **Hedef Belirleme:** Kısa ve uzun vadeli hedefler belirlemek, bu hedeflere ulaşmak için planlar yapmak ve bu planları uygulamak.
- **Üretken Olmak:** Bireyin kendi yeteneklerini ve becerilerini kullanarak değer yaratması. Bu, iş hayatında başarıyı ve kişisel tatmini getirir.

³⁶ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 36.

2.4.3. Bağımsızlık ve Öz-Yeterlilik

Objektivist yaşam tarzı, bireyin bağımsız olmasını ve kendi ayakları üzerinde durmasını vurgular. Bağımsızlık, bireyin kendi düşüncelerine ve kararlarına güvenmesi anlamına gelir.

- **Kendi Kendine Yeterlilik:** Maddi ve manevi olarak başkalarına bağımlı olmadan kendi hayatını idame ettirmek.
- **Özgür Düşünce:** Toplumsal normlara veya başkalarının beklentilerine göre değil, kendi rasyonel değerlendirmelerine göre hareket etmek.

2.4.4. Ahlaki Rasyonalite ve Erdemler

Objektivizm, ahlaki değerlerin rasyonel temellere dayanması gerektiğini savunur. Bireylerin ahlaki olarak doğru yaşamaları, rasyonel düşünce ve erdemlerle mümkündür.³⁷

- **Dürüstlük Erdemi:** Gerçekleri çarpıtmadan veya gizlemeden yaşamak. Kendi değerlerine ve inançlarına sadık kalmak. Kişinin hiçbir şekilde realiteyi yanıltmaya çalışmamasıdır.
- **Adalet Erdemi:** Kendi haklarına saygı gösterdiği gibi başkalarının haklarına da saygı göstermek. İnsanları hak ettikleri şekilde değerlendirmek. Kişinin asla gerek maddi gerek manevi bakımdan kazanılmamış ve hak edilmemiş şeylerin peşinde olmaması ve böyle şeyleri onaylamamasıdır.
- **Bütünlük Erdemi:** Bireyin kendi değerleri ve inançlarıyla tutarlı bir yaşam sürmesi. Sözleri ve eylemleri arasında uyum olması. Kişinin inançlarını başkalarının fikirlerine ve isteklerine asla feda etmemesi gerektiğidir.
- **Üretkenlik Erdemi:** Üretken çalışmanın insan aklının, insan yaşamını sürdürme işlemi olduğunu, insanı hayvanların yaptığı gibi bulunduğu ortama göre kendini ayarlama ihtiyacından kurtaran ve insana ortamını kendine uydurma gücü veren işlem olduğu gerçeğinin tanınmasıdır.

³⁷ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 36-37.

- **Gurur Erdemi:** “*Ahlakî Hırslılık*” terimiyle tanımlanabilir. Bu terim, kişinin kendi ahlakî mükemmelliğini başararak, kendisini sahip olduğu en yüksek değer olarak görme hakkını kazanması gerektiği anlamına gelir.³⁸

2.4.5. Özgürlük ve Sorumluluk

Objektivizm, bireysel özgürlüğün temel bir değer olduğunu ve bu özgürlüğün sorumlulukla birlikte geldiğini vurgular.

- **Sorumluluk Almak:** Kendi hayatının kontrolünü elinde tutmak ve kararlarının sonuçlarını üstlenmek. Başkalarını suçlamadan kendi başarıları ve hataları için sorumluluk almak.
- **Özgürlük İçin Mücadele:** Kendi özgürlüğünü ve başkalarının özgürlüğünü savunmak. Bireysel hakların korunmasına yönelik çabalara katılmak.

2.4.6. Mülkiyet Hakları ve Kapitalizm

Objektivizm, özel mülkiyet haklarının korunmasını ve serbest piyasa ekonomisini savunur. Bireyler, emeğinin karşılığını alma ve kendi mal varlıkları üzerinde tam kontrol sahibi olma hakkına sahiptir.³⁹

- **Girişimcilik:** Yeni fikirler ve projeler geliştirerek ekonomik özgürlüğü sağlamak. Kendi işini kurma ve risk alma cesaretine sahip olmak.
- **Yatırım ve Tasarruf:** Mali açıdan bağımsız olabilmek için rasyonel finansal kararlar almak, yatırım yapmak ve tasarruf etmek.

Objektivist yaşam tarzı, bireyin kendi hayatını rasyonel düşünce, bağımsızlık ve üretkenlik ilkeleri doğrultusunda yönetmesini gerektirir. Bu yaşam tarzı, bireysel mutluluğun ve başarının, kişinin kendi değerlerine ve hedeflerine uygun bir şekilde yaşamasıyla elde edilebileceğini savunur. Rasyonel düşünce, bağımsızlık, üretkenlik, ahlaki rasyonalite, özgürlük ve mülkiyet hakları, objektivist yaşam tarzının temel uygulamalarıdır ve bireyin kendini gerçekleştirmesine olanak tanır.

³⁸ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 13.

³⁹ Rand, **İş Adamları İçin Felsefe**, s.123.

2.4.7. Temel Politik Prensipler

1. Hiç kimse bir diğere karşı fiziksel güç kullanımını başlatamaz.
2. Hiçbir kişi veya grup ya da toplum ya da hükümet bir suçlunun rolüne soyunma ve bir başka insana karşı fiziksel güç kullanımını başlatamaz.
3. İnsanlar fiziksel güç kullanımına ancak meşru müdafaa durumunda sahip olabilir.
4. Hiç kimse fiziksel güce başvurarak başkalarından hiçbir değer talep edemez. Bir silahlı soyguncu bir değeri veya serveti kurbanını öldürerek elde eder; kurban silahlı bir soyguncuyu öldürerek servetini arttıramaz. (Yani soyguncuyu öldürme hakkı kişiye verilmelidir.)
5. Bir hükümetin tek ahlakî amacı insan haklarını korumaktır. İnsanın kendi hayatı, kendi mülkiyeti, kendi mutluluğu peşinde koşma hakkını korumaktır.

40

2.5. Objektivizmin Günümüz Toplumuna Etkileri

Objektivizmin günümüz toplumuna etkileri, ekonomi, siyaset, eğitim, popüler kültür ve bireysel yaşam gibi çeşitli alanlarda gözlemlenebilir.

2.5.1. Ekonomik Etkiler

Objektivizmin en belirgin etkilerinden biri ekonomi alanında görülür. Rand'ın serbest piyasa kapitalizmine olan güçlü desteği, ekonomik düşünce ve politikaların şekillenmesinde etkili olmuştur.

- **Serbest Piyasa Savunuculuğu:** Objektivizm, serbest piyasa ekonomisini ve bireysel girişimciliği savunur. Bu ilkeler, özellikle ABD'deki ekonomi politikalarını ve serbest piyasa yanlısı düşünce kuruluşlarını etkilemiştir.
- **Girişimcilik ve Yenilikçilik:** Rand'ın bireysel başarı ve üretkenlik vurgusu, girişimcilik kültürünü desteklemiş ve inovasyonu teşvik etmiştir. Pek çok girişimci, Rand'ın eserlerinden ilham alarak kendi işlerini kurmuş ve geliştirmiştir.

⁴⁰ Rand, **Bencilliğin Erdemi**, s. 45.

2.5.2. Siyasi Etkiler

Objektivizm, siyaset alanında da önemli etkiler yaratmıştır. Rand'ın bireysel haklar ve özgürlükler konusundaki görüşleri, bazı siyasi hareketler ve partiler tarafından benimsenmiştir.

- **Libertaryen Hareket:** Rand'ın fikirleri, ABD'deki libertaryen hareket üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Bireysel özgürlükleri ve devlet müdahalesinin en aza indirilmesini savunan bu hareket, Rand'ın yazılarından ilham almıştır.
- **Siyasi Liderler ve Politikacılar:** Bazı siyasi liderler ve politikacılar, Rand'ın eserlerinden ve Objektivist ilkelerden etkilenmişlerdir. Bu, özellikle ekonomi politikalarında serbest piyasa yanlısı politikaların benimsenmesinde görülür.

2.5.3. Eğitim ve Akademik Etkiler

Objektivizm, eğitim ve akademi dünyasında da yankı bulmuştur. Rand'ın felsefi eserleri ve düşünceleri, çeşitli akademik disiplinlerde tartışılmış ve incelenmiştir.

- **Felsefe ve Ekonomi:** Objektivizm, felsefe ve ekonomi derslerinde tartışılan önemli bir konu haline gelmiştir. Rand'ın eserleri, bireysel özgürlük, etik egoizm ve kapitalizm gibi konuların incelendiği derslerde kullanılmaktadır.
- **Öğrenci ve Akademik Gruplar:** Objektivizm, dünya çapında birçok öğrenci ve akademik grup tarafından incelenmekte ve tartışılmaktadır. Ayn Rand Enstitüsü gibi kuruluşlar, Objektivist fikirlerin yayılmasına katkıda bulunmaktadır.

2.5.4. Popüler Kültür

Objektivizmin etkileri popüler kültürde de görülmektedir. Rand'ın romanları ve felsefi eserleri, geniş bir okuyucu kitlesi tarafından okunmakta ve çeşitli medya formlarında yer bulmaktadır.

- **Edebiyat ve Sinema:** Rand'ın "The Fountainhead" ve "Atlas Shrugged" gibi romanları, geniş kitlelere ulaşmış ve sinemaya uyarlanmıştır. Bu eserler,

bireysel özgürlük ve başarı temalarını işleyerek popüler kültürde önemli bir yer edinmiştir.

- **Sanat ve Medya:** Objektivist temalar, sanat ve medya dünyasında da kendine yer bulmuştur. Bireysel yaratıcılık ve özgürlüğü vurgulayan eserler, çeşitli sanat formlarında ve medyada işlenmektedir.

2.5.5. Bireysel Yaşam ve Kişisel Gelişim

Objektivizm, bireylerin kendi yaşamlarını yönetme ve kişisel gelişim süreçlerinde de etkili olmuştur. Rand'ın bireysel başarı ve mutluluk vurgusu, kişisel gelişim literatüründe geniş yer bulmaktadır.

- **Kişisel Gelişim ve Öz-Yeterlilik:** Rand'ın rasyonel bireycilik ve öz-yeterlilik ilkeleri, kişisel gelişim kitaplarında ve seminerlerinde önemli bir tema haline gelmiştir. Bireylerin kendi hayatlarının kontrolünü ele almaları ve kendi başarılarını yaratmaları teşvik edilmektedir.
- **Kendi Değerlerini Belirleme:** Objektivizm, bireylerin kendi değerlerini ve hedeflerini belirlemeleri ve bu doğrultuda yaşamlarını vurgular. Bu yaklaşım, bireylerin kendilerini daha iyi tanımlarına ve daha tatmin edici yaşamlar sürmelerine yardımcı olmaktadır.

Objektivizm, Ayn Rand'ın geliştirdiği bir felsefi sistem olarak, günümüz toplumunda ekonomik, siyasi, eğitim, popüler kültür ve bireysel yaşam alanlarında önemli etkiler yaratmıştır. Bireysel özgürlük, rasyonelite ve kapitalizm gibi temel ilkeler, modern düşünce ve uygulamalarda geniş yankı bulmuş ve çeşitli alanlarda iz bırakmıştır. Bu etkiler, Objektivizmin modern dünyada ne kadar geniş bir etkiye sahip olduğunu ve çeşitli disiplinlerde nasıl uygulandığını göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VAHDET-İ VÜCUD VE İNSANCA YAŞAM

3.1. Vahdet-i Vücut Kavramının Tarihçesi

Vahdet-i Vücut, tasavvuf düşüncesinde Allah'ın ve varlıkların birliği anlamına gelen önemli bir kavramdır. Bu görüşe göre, evrende görülen her şey, Allah'ın çeşitli tezahürleridir ve gerçek varlık sadece Allah'tır. Diğer tüm varlıklar, Allah'ın farklı formlar altında görünmesinden ibarettir. Bu doktrin, İslam felsefesi ve mistisizminde derin izler bırakmış, çeşitli düşünürler tarafından geliştirilmiş ve yorumlanmıştır.

Vahdet-i Vücut'un kökenleri, İslam tasavvufunun erken dönemlerine kadar uzanır. İslam'ın ilk yüzyıllarında, sufiler arasında Allah ile insan arasındaki ilişkiyi daha derin bir şekilde anlamaya yönelik arayışlar başlamıştı. Bu dönemde bazı sufi düşünürler, Allah'ın mutlak varlık olduğu ve diğer tüm varlıkların O'nun tezahürleri olduğu fikrini savunmaya başladılar.

Vahdet-i Vücut düşüncesinin en önemli temsilcisi ve sistematize edicisi Muhyiddin İbn Arabi'dir (ö.1240). Endülüslü bir sufi filozof olan İbn Arabi, Vahdet-i Vücut kavramını geniş bir felsefi ve teolojik çerçevede ele almış ve bu konuda birçok eser kaleme almıştır. İbn Arabi'ye göre, Allah'ın zati mutlak varlıktır ve evrende görülen tüm varlıklar, O'nun isimlerinin ve sıfatlarının tecellileridir.

İbn Arabi'nin "Fusûsü'l-Hikem"⁴¹ ve "Fütûhât-ı Mekkiyye"⁴² adlı eserleri, Vahdet-i Vücut düşüncesinin temel metinleri arasında yer alır. Bu eserlerde, varlığın birliği, tecelli, insanın Allah'a olan yakınlığı ve evrenin yaratılışı gibi konular detaylı bir şekilde ele alınmıştır. İbn Arabi, varlığın birliğini açıklarken Allah'ın hem aşkın hem de içkin olduğunu vurgulamıştır. Ona göre, Allah, evrenin hem dışında hem de içindedir ve bu nedenle her şey Allah'tan bir parça taşır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Vahdet-i Vücut düşüncesi, tasavvuf çevrelerinde büyük bir etki yaratmış ve geniş bir takipçi kitlesi bulmuştur. Bu dönemde, İbn Arabi'nin eserleri ve düşünceleri, Osmanlı tasavvufunun önemli bir

⁴¹ İbnü'l Arabi, **Fusus'u'l Hikem**, Ekrem Demirli (çev.), Alfa Yayınları, İstanbul 2022.

⁴² İbnü'l Arabi, **Fütuhât-ı Mekkiyye**, Ekrem Demirli (çev.), Litera Yayınları, İstanbul 2021.

parçası haline gelmiştir. Osmanlı sufileri, Vahdet-i Vücut öğretisini benimsemiş ve bu öğretinin yayılmasına katkıda bulunmuşlardır.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Hacı Bayram Veli, Yunus Emre gibi önemli Osmanlı sufileri, Vahdet-i Vücut düşüncesini farklı şekillerde yorumlayarak eserlerinde işlemişlerdir. Bu düşünürler, Allah'ın birliğini ve insanın Allah ile olan bağlantısını vurgulamışlar, bu sayede Vahdet-i Vücut öğretisinin halk arasında yayılmasını sağlamışlardır.

Günümüzde Vahdet-i Vücut, İslam dünyasında ve tasavvuf literatüründe hala önemli bir yer tutmaktadır. Modern dönem İslam düşünürleri ve akademisyenleri, Vahdet-i Vücut öğretisini çeşitli yönleriyle incelemekte ve bu konuda yeni yorumlar getirmektedir. Vahdet-i Vücut, sadece mistik bir öğreti olarak değil, aynı zamanda felsefi ve teolojik bir sistem olarak da ele alınmakta ve tartışılmaktadır.

Modern tasavvuf çalışmalarında, Vahdet-i Vücut'un metafizik, epistemolojik ve ahlaki boyutları detaylı bir şekilde analiz edilmektedir. Ayrıca, bu öğretinin diğer dini ve felsefi sistemlerle olan ilişkisi de araştırılmaktadır. Bu sayede, Vahdet-i Vücut'un evrensel boyutları ve farklı kültürel bağlamlarda nasıl anlaşıldığı daha iyi anlaşılmaktadır.

Vahdet-i Vücut, İslam tasavvufunun en derin ve kapsamlı öğretilerinden biridir. Tarihsel süreçte çeşitli sûfî düşünürler tarafından geliştirilmiş ve sistematize edilmiştir. İbn Arabî'nin öncülüğünde geniş bir felsefi ve teolojik çerçeveye oturtulan bu kavram, Osmanlı döneminde büyük bir yaygınlık kazanmış ve günümüzde de önemini korumaktadır. Vahdet-i Vücut, Allah'ın ve varlıkların birliğini vurgulayan, insanın Allah ile olan ilişkisini derinlemesine ele alan bir öğretilerdir.

3.2. Vahdet-i Vücut'da Varlığın Anlamı ve Neliği

Vücut, kelime anlamı olarak varlık demektir. Varlık bedihi olduğu için hakiki bir şekilde tarif edilemez ancak kavramsal karşılığı olarak varlığın ne manaya geldiğini anlayabilmek için zihnin cisme arız olan her şeyden tecerrüt etmesi ve kavramsal

olarak bunun akıl tarafından ilkesel olarak idrak edilmesi gerekir.⁴³ Bunu anlamak için varlığı insan bedeni olarak düşünürsek, üzerimizdeki herbir kıyafeti de varlığa arız olan haller ya da mertebelere göre değişen nispetler şeklinde ele alırsak mutlak varlığa yani bedene ulaşabilmek için üzerimizdeki tüm kıyafetlerin çıkarılması gerekir. Aynı şekilde mutlak varlığa ulaşabilmek için de öncelikle varlığa arız olan tüm mertebeleri bilmek ve bu mertebelerden tecerrüt – soyutlama gerekir.

3.3. Vücut – Mevcud Ayırımı

Vücut ile mevcud arasında da çok kritik ayrımlar vardır. Vücut herşeyden müberra saf varlığı ifade ederken, mevcud ise “var olan” manasına gelir. Yani mevcud; varlığın, mahiyeti⁴⁴ kabul etmesi sonucu zahir olan varlık manasındadır. Mahiyet bu noktadan özel varlık demektir. Bunu formülize edersek: “Mevcud = Vücut + Mahiyet”. Tezimizde da Allah’ın zatı dışındaki her harici vücuda çıkan için mevcud ifadesi kullanılacaktır.

3.4. Mertebe Tasavvuru

Konumuzu teşkil eden ikinci kelime vücuda, sıfat olarak gelen mertebedir. Vahdet’i-vücut özelinde varlık mertebelerinin araştırdığımız için mertebe anlayışını da bu ekole göre inşa etmemiz gerekir. Bu noktadan mertebe derken kasıt kesinlikle cüzî mertebelerin zikri değil bilakis küllî manada kastedilen mertebelerdir.⁴⁵ Daha sonra şekilsel olarak da tarif edileceği gibi Vahdet’i-Vücut özelindeki bir varlık anlayışı “lineer – doğrusal” değil “dairesele”dir. Bu yüzden mertebeler sonunda başlangıçtaki mertebe ile birleşeceği bir anlayış vardır. Bunun yanında her bir mertebe kendinden önceki mertebenin gölgesi mesabesinde olduğu gibi kendinden sonraki mertebeyi de kendinde toplamaktadır. Her mertebede vücut yani varlık daha kesafet kesb etmektedir. Her mertebe mutlak varlığın dışında farklı varlıkları olmayan “nisbi” değişimlere konu olur. Bu yüzden de her mertebe farklı nispetlerin küllî değişimlerini ifade eder.

⁴³ Aklın ilkesel olarak varlığı idrak etmesi mümkündür yoksa mutlak varlığın akıl tarafından deneyimlenmesi ileride de değineceğimiz gibi imkânsızdır.

⁴⁴ Her neye ait mahiyet olursa olsun. İster cüz, ister küll.

⁴⁵ Cüz – parça, küll – bütün, cüzî – tikel, küllî – tümel manalarında kullanılacaktır.

3.5. Vahdet-i Vücut Anlayışının İlkeleri

Sadreddin Konevi (ö.1274), Miftahu'l-gayb adlı eserinin girişinde Vahdet'i-Vücut'a dair ilmi mesaili kurduktan sonra bazı kaideler zikretmiştir. Bu kaideler Vahdet'i-Vücut düşüncesi kurulurken her daim ve her meselede hâkim olacak kaideler olmasından dolayı bizim de bu mertebelerin zikrinden önce bu kaideleri zikretmeyi faydalı buluyorum. Daha sonra atıf da yapılacak olan bu kaidelerin iyice anlaşılması için açıklama yapılması gereklidir fakat mevzuyu uzatacağı için gerekli yerlerde bu kaidelere atıf yaparak bir nevi tezimizde bunlar açıklanmış olacak. Bu kaideleri bu şekilde icmalen sıralayabiliriz:

1. Varlık haktır.
2. Hakikat sabittir. Hakikatlerde değişim olmaz.⁴⁶
3. Bir şey herhangi bir şart olmaksızın zatı sebebiyle bir şeyi iktiza ederse varlığı devam ettiği sürece onu iktiza eder.
4. Bir şey kendisinden farklı ve ona zıt bir ürün meydana getirmez.
5. Herhangi bir şeyden bütünüyle kendine benzeyen bir şey meydana gelmez.
6. Çokluğun ve çok olanın varlığına sebep olan şey, kendisi olmak bakımından bulunduğu haldedir.
7. Herhangi bir hakikate mazhar⁴⁷ olan bir şeyin o şeye mazhar olması cihetinden zuhur edici olması veya kendi zatıyla veya başka bir şeyde zuhur etmesi mümkün değildir.
8. Hiçbir müessir, aralarında bir nispet ve bağın bulunmadığı başka bir şeye tesir edemez.⁴⁸
9. Bir şey, zıt ve farklı zıt ve farklı olduğu yönden, kendisinden başka bir şey vasıtasıyla bilinemez.
10. Herhangi bir şeye müteessir olmaksızın müessir olamaz.⁴⁹

⁴⁶ Daha sonra değinilecek olan "Ayan'ı-Sabite" düşüncesinin temel kaidelerini oluşturur.

⁴⁷ Zahir – Mazhar ayrımı daha sonra yapılacaktır.

⁴⁸ Bu kaideden her bir mertebenin birbiri ile tesir – teessür ilişkisi olduğu ve nispetlerin buna göre belirlendiği anlatılacaktır.

⁴⁹ Sadreddin Konevi, **Miftahü'l-Gayb**, Ekrem Demirli (çev.), Kapı Yayınları, Aralık 2014, s.28.

3.6. Vahdet-i Vücut'da Varlık Mertebeleri

Muhyiddin İbn-i Arabi'nin (ö.1240) kurduğu ve Sadreddin Konevi'nin formülize ettiği Vahdet-i Vücut tasavvurunun anlaşılmasının en önemli unsuru varlık mertebelerinin anlaşılmasıdır. Başta belirttiğimiz gibi meselenin inceliğinden dolayı anlaşılması birçok faktöre bağlı olduğu için çok fazla tenkit edilmiştir.

Allah – alem – insan ilişkisi üzerine dönen bu düşünce sistemi Muhyiddin İbn'i Arabi'nin Fütihat'ı-Mekkiye'sinde zikrettiği üç temel yöntemden biri olan “sahih keşf” ile elde edilmiştir.⁵⁰ Mücahede yönteminin kullanıldığı bu keşflerde, kişi Allah'ın karşısında pasiftir. Peygamberden öğrenilen yöntemler ile bu keşfler elde edilir. Peygamberin nuru olmadan gidilirse yöntem işlevsiz kalır, görülen şeyler hayalat kabilinden olacağı için keşf olmaz. Şeytanın desiselerinden müstağni de olamayacağı için İbahiliğin kapısını aralar.

Allah, âlemi zatının kemali için yaratmıştır. Esmâ'nın kemali ise zuhura mebni olan tecellisi için yaratmıştır. O yüzden Vahdet'i Vücûd tam anlamıyla bir “**Esmâ'ı İlahiye**” teorisidir.⁵¹ Mevcudun hakikati tamamıyla Esmâ'ı İlahiyyedir. Esmâ'yı İlahiye de “Mutlak Varlığa” dayandığı için mahiyet'î-alem de esmanın tezahüründen başka bişi değildir.⁵²

Varlık mertebeleri denirken asla başka varlıkların da olduğu vehmine kapılmamak gerekir, zira bu mertebeler sadece “**nisbî**”dir. Yani varlık ayındır, değişmez ama yine nispetlere göre taayyün etmiş mertebelerde bu tek olan varlık farklı suretlerde görünür. Bu açıyla da bakıldığı zaman Vahdet'i Vücuda dair mertebeler “**nispetler nazariyesi**”⁵³ olarak ele alınabilir. Keşf ile yapılan da bu nispetlerin farkına

⁵⁰ **Bu yöntemler:**

1.Sarih Akıl: Bûrhan yöntemidir ve filozoflar tarafından kullanılır. Eksik olması bakımından kemale erdiremez.

2.Sahih Fitrat: Avamın yöntemidir. Nübüvvet ile desteklenmelidir.

3.Sahih Keşf: Mücahede yöntemidir. Bûrhan yöntemi gibi kişi burada aktif değil pasiftir. Eğer nübüvvet ile olmazsa batnilîğe kayabilir. Zira nübüvetsiz bu yol gidilmez.

⁵¹ Ömer Türker, **Anlamı Tamamlamak**, Ketebe Yayınları, İstanbul,2021, s.151.

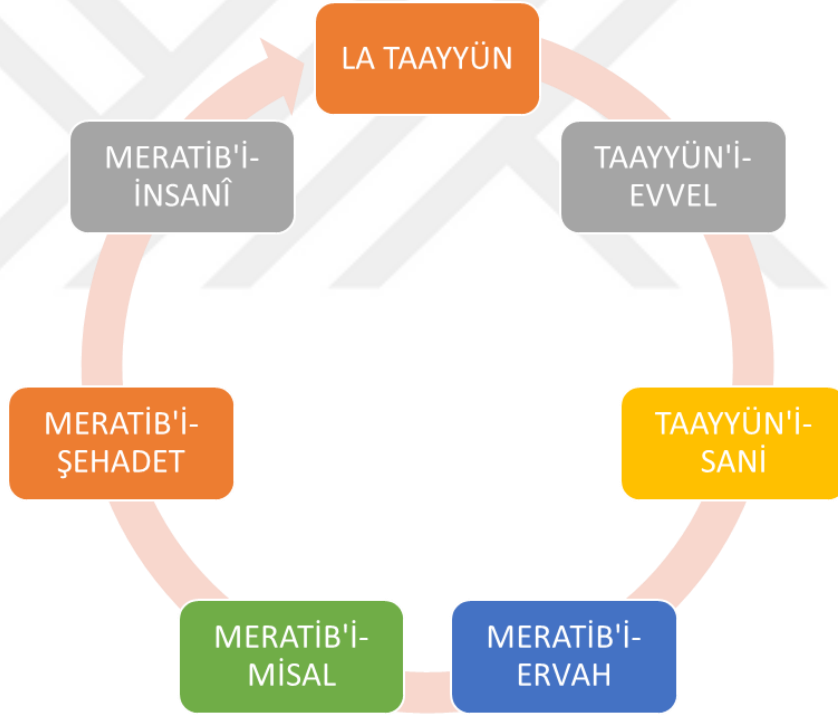
⁵² Aydın Topaloğlu, **Filozofların Tanrısı**, İz yayınları, İstanbul 2020, s.154.

⁵³ Ömer Türker (Ed.), **İslam Düşüncesinde Teoriler-Metafizik**, Ketebe Yayınları, İstanbul 2021, s.426.

varılıp bunlardan zihni temizlemek ve varlığın birliği esasına göre küllî – tümel bir nazariye elde etmektir.

Varlık mertebeleri hakkında bilinmesi gereken en önemli meselelerden biri de bu mertebelerin “lineer - doğrusal” değil “dairesele” olduğudur. İnsan, kainatın hem çekirdeği hem meyvesi olduğu ve bu çekirdekte⁵⁴ dahi tüm alemin sûret’i-İlmiyesini kendinde barındırdığı için tekrardan kendine dönmesi icab eder. İleride daha uzun değineceğimiz bu konunun daha iyi anlaşılması için dairevî olarak resmedilen mertebeler aşağıdaki gibidir.

Şekil 2: Vahdet’i Vücutun Dairevî Varlık Mertebeleri⁵⁵

Şimdi yukarıda yazılmış olan yedi mertebeden müteşekkil varlık mertebelerini tek tek açıklayalım.

⁵⁴ Hem kâinata program olan çekirdek hem de insanın meyve olması itibariyle kendinde bulundurduğu çekirdek itibariyle tüm âlemleri kendinde “cem” eden bir muammadır.

⁵⁵ İbnü’l Arabî, **Âlemin Yaratılışı**, Ekrem Demirli (Çev.), Litera Yayınları, İstanbul 2018.

3.6.1. La Taayyün

Tüm taayyünler bu mertebeden sudur eder. Mutlak varlıktır.⁵⁶ Ayn-ı Zat'tır. Herhangi bir belirlenim, nispet ve itibar yoktur. İsim, sıfat, fiil yoktur. Nispet olmadığı gibi nispetin yokluğu dahi yoktur. Teşbih de yoktur tenzih de yoktur. Burada zikredilen her tenzihi sözün dahi ehemmiyeti yoktur çünkü bu mertebede tenzih ile teşbih birdir. Her ne söylenirse doğru olduğu kadar yanlıştır da.

Sonsuzdur.⁵⁷ Ama burada kastedilen sonsuzluk matematiksel manada bir sonsuzluk olmayıp mutlaklık bildirir. Mutlaklığın zikri de meselenin anlaşılması içindir, yoksa mutlaklık dahi bir belirlenim olduğu için⁵⁸ bunun terki de gereklidir. Matematiksel bir sonsuzluk anlayışının metafiziksel bir sonsuzluk anlayışından farkının anlaşılması için matematiksel sonsuzluğun niceliksel⁵⁹ bir sonsuzluğu bildirdiği fakat metafiziksel sonsuzluğun ise ancak zihnin, mevcudun tecerrüdü – soyutlaması ile anlaşılabilir.

Bu mertebeye ki mertebeye dahi denilmez, saf varlıktır. Hakk'ın hakikati buradadır. Diğer tüm mertebelerde ya Zahir olarak görülen ya da Batın olarak gizlenen ayn'ı vücuddur. Ya letafet kesbeder ya kesafet kesbeder. Esmanın nispetine göre her mertebede olan yalnız aynı varlıktır.⁶⁰ Yani vücud aynıdır ama mahiyet – nispet kazanmasıyla mevcud olur.

3.6.2. Taayyün'i Evvel

İlk taayyün mertebesidir. Varlığın kendi zatını bilmesinden neş'et eden nispet ile taayyün eder. Mertebeye'i Vahdet, Mertebeye'i Uluhiyyet de denir. Ahadiyyet (mutlak birlik), mutlak varlığın değil, taayyünün bir özelliğidir; çünkü mutlak varlığın herhangi bir isim ve vasfı yoktur.

Bu tenezzül vücudun **iktiza'yı zatisidir**. Yani Allah'ın kendini bilmesi ve bunun neticesi olarak taayyünün belirmesi kendi zatının gereğidir; çünkü Allah'ın bir

⁵⁶ Fahreddin Er-Razi, **El-Metalibü'l-Aliye mine'l-ilmü'l-ilahi**, Ekrem Demirli (Çev.), Fikriyat Yayıncılık, İstanbul 2022. s.147

⁵⁷ Ferit Kam, **Vahdet-i Vücud**, Yüksel Kanar (Sad.), Kapı Yayınları, İstanbul 2014, s.149.

⁵⁸ Çünkü mutlaklık, mukayyetliğin yokluğu olduğu için oda bir nevi belirlenimdir.

⁵⁹ Nicelik dokuz arazdan biridir. Arazsal manada sonsuzluğun metafiziksel sonsuzluk ile bir tasavvur olunamayacağı muhakkaktır. Nicelik de ikiye ayrılır:

1-Sürekli Nicelik, 2-Süreksiz Nicelik

⁶⁰ Biz varlığın nispet ile beraber görünmesini anlatmak için "mevcud" ifadesini kullanacağız. Zira vücudun herhangi bir mahiyete konu olmasıyla "mevcud" olur.

şeyi bilmemesi imkânsızdır. “Allah” isminin mertebesidir. Allah’ın diğer tüm isimleri bu mertebede Allah esmasında mündemiçtir. Tüm isimler bu isimde “**Cem**” olmuştur.

Yukarıda verilen on kaideden, 3 ve 4. kaide olan “birden bir çıkar” düsturu esasına göre yalnız Külli-İlmi bir suret taayyün etmiştir. Bu ilk nispet olduğu için ne kendi gibi bir şey zuhur edebilir ne de kendine tamamen zıt bir şey zuhur edebilir. Bu yüzden aralarında bir nispet oluşur. Bu nispet tesir – teessür ilişkisini zorunlu kılar. Burada tesir eden başta mutlak varlık, tesir olunan ise birinci taayyün mertebesi olsa da tesir olunan tesir olunmaya kabiliyeti itibariyle aslında tesir edene (mutlak varlık) teessürü vardır.

Örneğin; bir ressam bir levhaya tasarladığı resmi çizerken ressam tesir eden, levha ise tesir olunan olmaktadır. Fakat levhanın, ressamın resim yapmaya elverişli olması yani istidat ve kabiliyetinin olması itibariyle ressama tesir etmiş yani ressam da bu levhaya resmi nakşetmek istemesine müsait olduğu için tesir olunmuştur. Burası çok önemlidir, çünkü mutlak varlığa tesir olunduğu düşüncesi, düşünce tarihi açısından büyük bir iddia olduğu kadar metafizik idrak açısından da bugün dahi zikredilmesi gayet zordur.

Bu mertebe “**Hakikat’ı Muhammediye**”dir. Tüm diğer meratibi kendinde cem etmiştir. Peygamberin(asv) İsm’i Azama mazhariyeti buradan gelir. Kamil insanların bu mertebe ile nispetleri olduğu için tüm varlığı en külli mertebede mükâşefe edebilirler.

Bazı mertebelerin hükümlerinin birbirine karıştırıldığı ve tam olarak ayırt edilemediği de olmuştur. Mesela bu mertebede sadece Allah esması bilinir dense de Molla Cami (öl.1492) eserinde bu mertebede dört esmanın (Mutlak Zat Taayyünleri) olduğunu söyler.⁶¹ Bu esmaların nispet olduğunu bu nispetlere göre başka esma nispetlerinin de taayyün ettiğini dile getirir. Örneğin; Nur ve Vücut esmalarının birbirine nispetleriyle **Zahir, Batın, Evvel ve Ahir** esması taayyün eder. Çünkü artık mutlak vücuda karşı birinci taayyün mertebesi Batın, birinci taayyüne karşı da La

⁶¹ Abdurrahman Cami, **Seyru Sülük ve Vahdet'i Vücuda Dair**, Şemseddin Sivasi (Çev.), Litera Yayıncılık, İstanbul 2016, s.106

- Bu Esmalar: 1.İlim, 2.Nur, 3.Vücut, 4.Şuhud

taayyün mertebesi Zahir olur. Yine biri diğerine karşı Evvel iken diğeri de Ahir olarak vasıflanır.

Mertebe’i Vahdet olduğu için Vücut’u Ahadiyyet (La Taayyün) ile Vücut’u Vahidiyyet (Taayyün’i Sani) arasında berzahtır. Her ikisinin de hükümlerini kendisinde mağluben bulundurur.

3.6.3. Taayyün’i Sani

Mertebe’i Vahidiyyettir. Esmâ ve sıfatlar burada ilmî nispetler olarak birbirinden ayrılırlar. Yani Esmâ’nın Suretleri burada ayrılır.⁶² Bu ilmî suretler yaratma emrine illet olurlar.⁶³

Bu mertebedeki her bir ilmî suret eşyanın vücudu haricisinden yani mevcuttan her birinin hakikati ve onun **“Rabbi Hassı’dır.”**

Bu mertebedeki:

- Suret’i İlmiyyeye → Ayn’ı Sabite
- Hey’et-i Mecmuaya → A’yân-ı Sabite

denir. Bu mertebeye; Mütakellim - Ma’lûm-i Madum, Hükema – Mahiyet, Mu’tezile – Sabit diye isimlendirir.

Hakikat-i İnsaniyye bu mertebededir. Yani insanın hakikati ve mahiyetinin bulunduğu yer bu mertebe olup her bir insanın bu mertebe ile irtibatı yani nispeti vardır.

Ayrıca varlıkların tikel olarak bu mertebeden sonra zuhura kabiliyyet kesbedeceği mertebedir. Bu mertebe için Molla Camî “Vücut’u Harici kokusu koklamamıştır.” dediği mertebedir. Alem’i Şehadette zahir olan suretler ancak buradaki ilmî suretlerin akis ve gölgeleridir.

⁶² Suretler iki manada işlenmektedir. Biri ilmî suretler manasında “mahiyete” işaret ederler. Diğer manada ise bir şeyin “hey’eti – şekli” manasındadır.

⁶³ Burada kastedilen yaratma yoktan yaratma şeklinde anlaşılmalıdır. İlmî suretlerin varlık kazanması ve vücudun mevcuddiyyet kazanması şeklinde nispi bir yaratma anlaşılmalıdır.

Diğer önemli olan nokta “**Ayan’ı Sabite**”⁶⁴ meselesidir. Zira bu meselenin anlaşılması meselemiz açısından ehemmiyetlidir. Bu teorinin iki önemli sacayağı vardır. Biri varlığın birliği, diğeri de ayanı sabite mevzusudur. İnsanın hakikatının, Allah’ın ilmindeki, “İlmî Suretlerden” ibaret olması, herşeyin hakikatının dahi bu ilmi suretlerde tikel – cüzî olarak bulunması meselesi, “Rabbî Has” gibi anlaşılması bizce gayet dakik zihinlere mahsus olmakla beraber büyük tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu tartışmalara değinmek meseleyi uzatacağı için sadece “Ayan’ı Sabite” tasavvurunun önemli olduğunu vurgulayarak geçiyoruz.

3.6.4. Mertebe-i Ervah

İlk üç taayyünden sonra mertebe-i ervahta herşeyin ilmi olan yönünden çıkıp varlığın mahiyetleri⁶⁵ ile buluşup Vücudun, Mevcud olarak zuhuru tahakkuk eder. Vücud’u Vahidden tenezzül ile Mertebe’i Ervah olmuştur. Bu mertebeden sonra yaratılmış olarak zikredilen her ne varsa izafeten böyle adlandırılacak olup kelâmî açıdan anlaşılın yoktan yaratma ile karıştırılmamalıdır. Esmaların nispetlerinin oluşturmaya başladığı bu mertebe kendinden sonraki mertebelere de kaynaklık teşkil edecektir.

Bu mertebede İlmî Suretlerin herbiri birer cevher olarak zahir olur. Cevher olarak buldukları için zaman ve mekân⁶⁶ kaydından ve şekilden⁶⁷ de berîdirler. Bu mertebede cisim olmadığı için beş duyu ile de algılanamaz ve işaret olunamazlar.

Ayette geçen “Kâlu Belâ” bu mertebededir. Ruh bu mertebede kendi zatı ile kaim olduğu için beka hususunda bedene muhtaç değildir.⁶⁸ Beden, Âlem-i Şehadette ruhun sureti ve kemalinin mazharıdır. Yani nasıl ki hidrojen ve oksijenden oluşan suyun kemali buzda ise aynı şekilde Âlem-i Şehadette dahi kesafet peyda ederek kemalini bulur. Ruh da suretini bulmuş olur. Bu misalden anlaşılacak ikinci mesele ise

⁶⁴ Sabit varlıklar, sabit hakikatler manalarına gelmektedir. Sabitten maksat ise değişime uğramayan, gerçek, hakikat manalarına gelir. İlmî bir mertebeye işaret eder.

⁶⁵ Bu mahiyetler de Esmâ’yı İlahiye gibi sadece nispetlerden ibarettir.

⁶⁶ Zaman ve mekân cisme taalluk eden itibarlardır. Bu nispetler ise Şehadet mertebesinde zahir olur.

⁶⁷ Şekiller nispetinin oluşmasına sebep olan esma Musavvir esmasıdır. Musavvir esması da fiili Esmalara suret olduğu için bu mertebe nispetlerinde zahir olmaz.

⁶⁸ Ama tedbir ve tasarruf cihetinden bedene taalluku vardır. Bedene karşı etken olası sebebiyle beden üzerinde hâkimdir fakat beden de ruhu kabul etmesi cihetiyle edilgen yani teessür ciheti de nispi olarak vardır.

ruhun bedene hulul veya ittihad etmemesidir. Ruh bir nevi bedenin hem aynı hem gayrıdır.⁶⁹

Bu cihetten bakılınca; nefis, ruhun neticesi, ruh da “emr”in neticesi olmuştur. Yani varlık bu mertebede zati itibariyle Vahid, nispeti itibariyle kesirdir.

Melekler, iblis ve bunların temsil edildiği her ne varsa bu mertebede ayırt edilirler. Hz. Âdem(as)’ın yaratılmasında meleklerle üstün gelerek Esmâ’yı bilmesinin hakikati de bu şekilde anlaşılabilir. Şöyle ki; Hz. Âdem(as) hakikati itibariyle Taayyün’i Sani mertebesindedir. Meleklerin hakikati ise daha alt bir mertebeye olan Merteb-i Ervahtadır. Hz. Âdem(as), hakikatindeki bu üstünlük sebebiyle daha üst nispetleri⁷⁰ bilebilecek kabiliyette olduğu için Allah’ın öğrettiği Esmaları (yani nispetleri) bilmiş melekler ise bilememiştir. Melekler de bunu anladıkları için Allah’ın herşeyi bilip kendilerinin ise bilemeyeceğini idrak etmişlerdir.⁷¹

Esmâ-i İlâhiyenin, eşhaslaştığı (emir olarak) yeridir. Bu mertebede “Efal-i İlâhiye”, melekler ile zahir olur. Yine Allah’ın “Mudil” esması İblis ile zahir olur ki Mudil esması İblis’in hakikatidir. İblis ve meleklerin hakikatleri olan esma “Merteb-i Vahidiyyette”, “**cem**” halindeydiler. Bu mertebede kendi hakikatlerine mebni olan esmanın nispetiyle melekler ve İblis tezâhür etmiştir.

3.6.5. Merteb-i Misal

Bu âleme “Âlem-i Berzah”, “Mürekkabat-ı Latife” de denir. Cisimler âleminde ortaya çıkacak her bir şeyin, bir suretinin bu âlemde ortaya çıkmasıdır. Âlem-i Misal, Âlem-i Ervah’ın feyzinin Âlem-i Şehadete taşımaya vasıtasıdır. Yani ruh ve cisim arasında bir berzahdır. Bu yüzden de her iki âlemin ahkâmına da camidir.

Zahir ile Batın, Gayb ve Şehadet arasında haddi fasıldır. Bazı ekollerde Ervah ve Misal âlemlerini edip “**Melekût Âlemi**” derler. Çünkü meleklerin görünmesi, kâmil kulların görünmesi hep bu âlemin nispetleri ile görünür.

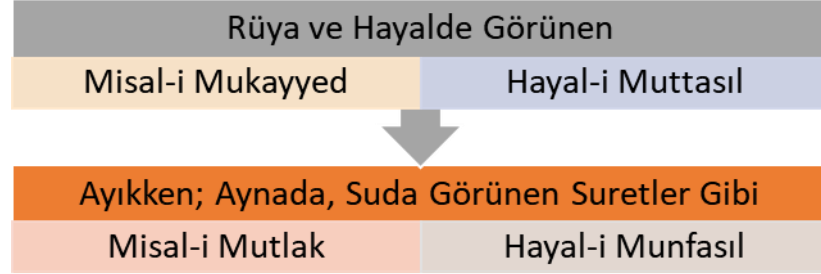
⁶⁹ Kelamcılar bu tabiri Allah’ın zatının sıfatları ile olan nispetini anlatmak için kullanırlar.

⁷⁰ Yani Esmaları.

⁷¹ **Kur-an’ı Kerim**, El-Bakara, 2/ 32.

Bazı kısım Allah dostları da buna “**hayal**” derler, zira bu âlemi idrak eden insanî kuvve, “kuvve’î hayalîyedir”. Bu ise iki kısımdır:

Şekil 3: Kuvve-i Hayaliyye'nin Kısımları

Gaybî sırların aşikâr olması berzahın iktizasıdır. Yani bu âlemin berzah⁷² olması sebebiyle temel vasfı da sırları aşikâr etmesidir.

3.6.6. Mertebe-i Şehadet

Beş duyuya atfen bu âleme “**Şehadet**” denir. Bozuluş ve oluşa mahal olduğu için “Âlem-i Kevn ve Fesad” denir. Temel nispeti de Zat’ın hariçte⁷³ cismi suret ile zuhurudur. Bu âlemde önceki âlemlerde olmayan; bölünme, parçalanma, bir araya gelme, ayrılma mümkündür. Kevn, bir suretin hudusünden, fesad, bir suretin in’idamından ibarettir.

Örneğin; su kaynatılınca buhar olur. Suyun sureti fenaya gider, buharın sureti ise hudusa gelir. Aynı şekilde mum yandığında da şekli fesada uğrar ama ondan başka bazı şeyler peyda olur.⁷⁴ Örneklerden anlaşılacağı gibi her fenayı bir kevn izler. Bu yaratılış ve yok oluş her an olur. Ayette geçen “Allah her an ayrı bir şe’ndedir.”⁷⁵ bu manadadır. Bu hakikati Eş’ari kelamcıları ve Sofistler anlamışlardır ama hataya da düşmüşlerdir.⁷⁶ Eş’ari kelamcıların ve Sofistlerin, âlemin sürekli değişim halinde olduğu görüşü ile buradaki arasında fark vardır. Eş’ari kelamcıları, Hakikat-ı Vücut

⁷² Âlem-i Ervah ve Âlem-i Şehadet arasında geçiş koridoru hükmündedir. Aynada olduğu gibi letafetiyle kesafeti yansıtması gibi bu âlem de latif olanı kesafete nispet eder.

⁷³ Hariçten kasıt varlığın haricinde başka bir varlığın ortaya çıkması değil, sadece 5 duyuya mahal alması hasebiyle itibarî olarak haricî bir vücut libası giydirilir.

⁷⁴ Duman, ışık, ısı, vb. Buradaki örnek Mu’tezile’nin “**Husun - Kumuh**” teorisini bize hatırlatabilir. Ama sistemler arasındaki metodoloji farklılığından dolayı örnek aynı olsa da anlamamız gereken şeyin Hermenötik kaideler gereği sistemlere bağlı kalınarak yorumlanması iktiza eder.

⁷⁵ **Kur-an’ı Kerim**, Er-Rahman, 55/29.

⁷⁶ Buradaki hatadan kasıt Vahdet-i Vücut telakkisine göredir.

dışında birçok hakikatin de sabit bulmuş ve her an değişip yenilenen arazların o hakikatlerde kaim olduğunu savunmuşlardır. Ama Vahdet-i Vücut ekolüne göre tüm değişimlerin cümlesi tek bir hakikatte cem olur. Sofistler ise âlemin sürekli değiştiğini, yok olup var olduğunu iddia ederler ve sabit bir hakikatin olmadığına kanidirler ama göremedikleri şey değişim nispetinin arkasında mutlak olanın varlığıdır.⁷⁷

Hükema, bu âlemde zuhur edenleri ruh sahibi olan ve olmayan şeklinde ayırırlar ama bu doğru bir tespit olmayıp cümle Âlem-i Şehadet ruh sahibidir. Herşey Mertebe-i Vahidiyyet'te (Taayyunu Sani) bir hakikati vardır. Bu hakikat onun; müdebbiri, mutasarrıfı ve ruhudur.

Bu âlemin nasıl yaratıldığıyla alakalı hem Futuhat'ı-Mekkiye'de hem de bu meselenin yazıldığı şerhlerde uzun uzadıya anlatılmıştır. Muhyiddin İbn-i Arabi kendi zamanının kozmolojik anlayışına göre tasvir ve tefsir ettiği gibi biraz daha modern zaman kozmolojisine göre bu âlemin yaratılışını tevil eden Ahmet Avni Konuk gibi şarihler de vardır. Günümüzde ise bunu kuantum fiziğiyle izah etme yöneliminde olanlar vardır. Bize göre ise bu tür tartışmalar ve izah tarzları bizi meseleden uzaklaştırdığı gibi işi metafiziksel ve düşünsel olmaktan çıkaracağı için bu tür izahların asıl meselemize perde olmasının önüne geçmek adına sadece nazarî - teorik kısımları icmalen beyan edilecektir.

Tabiat, Ulûhiyetin zahiri olarak görülür. Tabiatın kendisi de 4 esas üzerine kuruludur. Bunlar; sıcaklık, soğukluk, kuruluk ve ıslaklıktır. Şehadet âleminde bulunan her ne varsa (insan, hayvan, bitki, maden) bunun "mizacını" belirleyen şey bu tabiatlardır. Bunların bulunma oranına göre kişinin mizacı belirlenir. Ahlak teorileri de bu mizaçlara göre açıklanır.

⁷⁷ Sadreddin Konevi, **Vahdet'i Vücut ve Esasları**, Ekrem Demirli (Çev.), Kapı Yayınları, İstanbul 2014, s.31.

Şekil 4: Dört Unsur ve Tabiatları

ATEŞ	HAVA	SU	TOPRAK
<ul style="list-style-type: none">• Sıcak• Kuru	<ul style="list-style-type: none">• Sıcak• Islak	<ul style="list-style-type: none">• Soğuk• Islak	<ul style="list-style-type: none">• Soğuk• Kuru

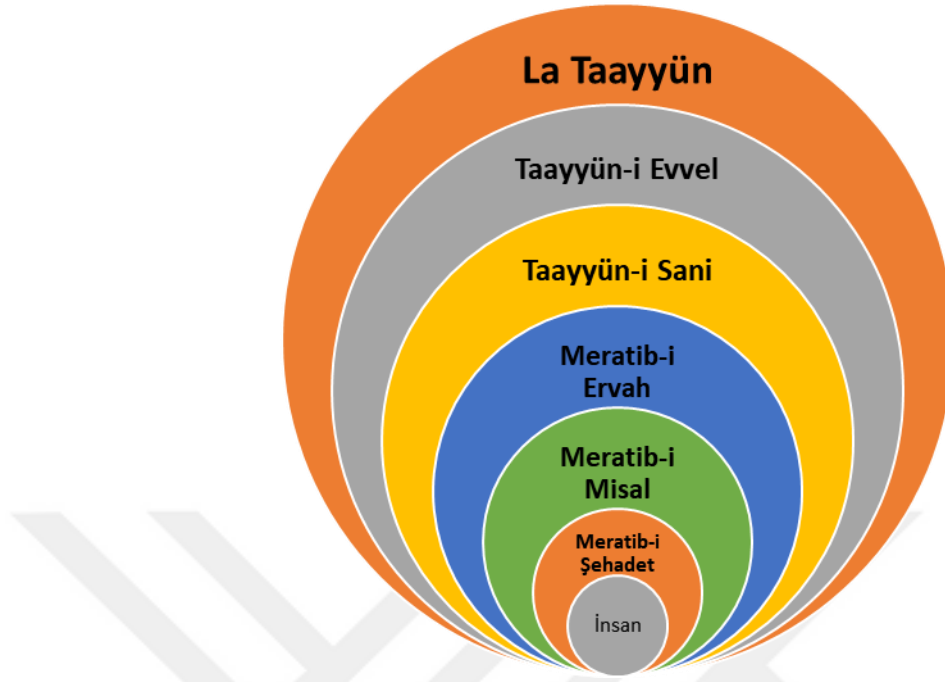
Şehadet âleminde bulunan “yedi semadan” kasıt; Neptün, Uranüs, Zuhâl, Müşteri, Merih, Zühre ve Utarit’tir. Arzımız, Merih ve Utarit arasındadır.⁷⁸

3.6.7. Meretebe-i İnsan

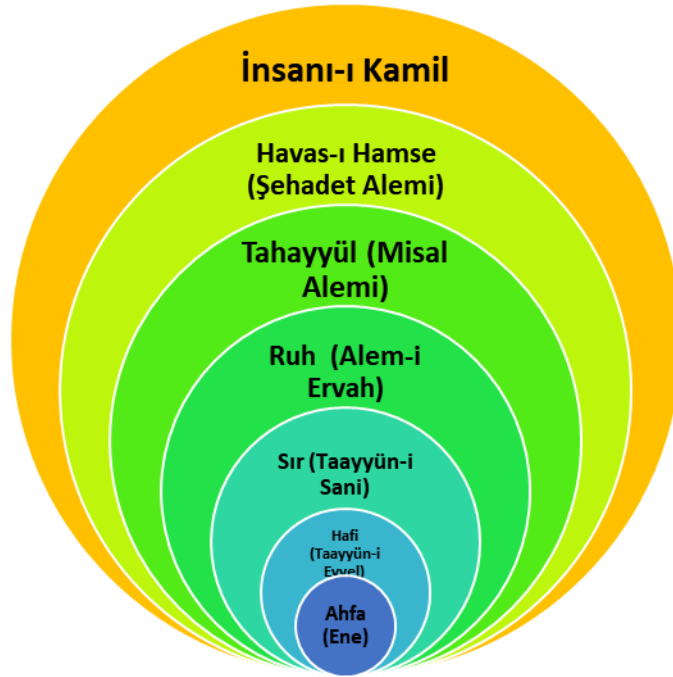
Meretebe-i insandan kastedilen “İnsan-ı Kâmil”dir. İnsan-ı kâmil ise “La Taayyün” mertebesi hariç tüm diğer mertebeleri kendinde cem eden bir muammadır. Kavsi Nüzul ve Kavsi Uruc tesmiye edilen iki kavsin kesişim noktasında olması hasebiyle, döngüsel olarak insan-ı kâmilin tekabül ettiği meretebe olan “taayyün-i sâni” ve kendinden önceki mertebeleri kendinde bulundurması sebebiyle de her iki noktayı kendinde cem etmiştir. İnsanın bu durumunu bir örnekle açıklamak istersek; bir tohumun torağa düşüp kendinde bulunan istidat ve kabiliyetler neticesinde neş-u nema bulduktan sonra meyve vermesi ve bu meyvenin de kendinde bulunan çekirdek vasıtasıyla tüm ağacın programını kendinde bulundurmasına benzetebiliriz. O yüzden insan hem evvel hem ahirdir. En başta tüm alemin programını kendinde bulunduruyorken ve tüm alemlere ilmî suret oluyorken sonrasında da alemin neticesi olarak vücuda gelmesi ve kendinde tüm alemin programını barındırması insanı “kevn-u cami” kılmaktadır. İnsanın bu konumu başka hiçbir yaratılanda yoktur. En değerli ve ahsen-i takvimde olan insanın manası ve Allah esmasına tam ayine olması da bundan sebeptir. Meselenin daha anlaşılır olması için kavsi nüzul ve kavsi urucu anlatan görseli de aşağıya bırakıyoruz.

⁷⁸ Ahmet Avni Konuk, **Fususu'l-Hikem Tercüme Ve Şerhi**, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2017, s.48.

Şekil 5: Afak Âlemi Tesmiye Edilen - Kavs-i Nüzûl

Şekil 6: Enfüs Âlemi Tesmiye Edilen - Kavs-i Uruc

İnsan ile insan-ı kâmilî birbirinden ayırmakta fayda vardır. Çünkü insanın hakikati “taayyün-i sani’de” iken insan-ı kâmilin hakikati ise “taayyün-i evvelde”. Yukarıda da değinildiği gibi taayyün-i evvel’de tüm Esmâ-i İlahîyenin cem olduğu ve Allah esmasının “külli” taayyün iken taayyün-i sani ise Esmâ-i İlâhiye’nin nispetlerinin taayyün ettiği ve esmada çokluk nispetinin “cüzi” taayyününün olduğu “ayan-ı sabite” diye tesmiye olunan sabit suretlerin bulunduğu mertebedir. Kimine göre taayyün-i evvel mertebesi yalnız Hz. Peygamber’e (sav) has iken bazı âlimlere göreyse insan-ı kâmil olan herkesin mertebesidir.

İnsan-ı kâmil ile tekrardan âlemin baş ilkesine dönen âlemlerin mertebeleri tasavvuru, Vahdet-i vücud ekolünün en iddialı başlıklarından birini oluşturur. Bunun neticesi olacak söylem aşağıdaki şekilde formülize edilir.

Şekil 7: İnsan-Alem İlişkisi

İnsan-ı Kamil

- Alem-i Sağır

Alem

- İnsan-ı Kebir

Bir örnek ile açıklamak istesek; bir ressam düşünelim. Bu ressam en mükemmel resmini yapmak istiyor. Yapacağı bu en mükemmel resim diğer tüm resimlere camî olmasını istiyor. Bunun için öncelikle diğer tablolarını yapması icap eder. Çünkü gayede ilk olan fiil bakımından sonuncu olur. Diğer tablolarını mükemmel olarak “vücut-u zihni” den “vücut-u hariciye” çıkaran ressam, en sonunda da yaptığı tüm tabloları tek bir tabloda bir araya getirerek hem tüm tablolarının yapılış amacını gerçekleştirmiş oldu hem de gayesine ulaşmış oldu. Aynı şekilde de Allah “ayan-ı sabite” de tüm vücuda gelecek olan mevcudları toplamış, kâinatı esmasıyla varlığa çıkarmış ve neticede de “ayan-ı sabitesine” mukabil gelecek insanı vücuda getirmiştir. Bundan sebep insanın hakikati “ayan-ı sabitedir”.

3.7. Vahdet-i Vücut Perspektifinde Bireysel Kimlik

Vahdet-i Vücut perspektifinde bireysel kimlik, sıradan anlamıyla bir ayrışma ve farklılık göstergesi değildir. Aksine, bireysel kimlik Allah'ın bir yansıması ve tecellisidir. Bu yaklaşım, bireyin kendini tanımasını, hakikat yolunda ilerlemesini ve

nihayetinde Allah ile bir olduğunu idrak etmesini hedefler. Bireysel kimlik, bu süreçte bir araçtır ve Allah'ın isimlerinin ve sıfatlarının bir tezahürü olarak görülür.

3.7.1. Bireysel Kimliğin Özellikleri

Mahiyet; bir şeyin efrad-ı zihniyesine denir. Hakikat; bir şeyin vücud-u hariciyesine denir. Hüviyet (kimlik); derken kastettiğimiz ise kişinin hakikatine ferdi, şahsi özellikleri eklenince oluşan kavrama denir.

Şekil 8:Hüviyetten Anlaşılması Gereken

- 1. Allah'ın Tecellisi Olarak Birey:** Birey, Allah'ın çeşitli isim ve sıfatlarının bir yansımasıdır. Her insan, Allah'ın farklı bir yönünü temsil eder ve bu yönüyle Allah'ın bir tecellisidir. Bu bağlamda, bireysel kimlik, Allah'ın sınırsız özelliklerinin bir yansımasıdır.
- 2. Fenafillah (Allah'ta Yok Olma):** Birey, kendi benliğinden geçip Allah'ta yok olmayı hedefler. Bu süreç, bireysel kimliğin Allah'ın mutlak varlığı içinde erimesi ve Allah ile bütünleşmesi anlamına gelir. Tasavvufi literatüre göre bu konudan ilk defa bahseden Ebu Said el-Harraz (ö.890) fenayı, kulun kulluğunu görmemesi, diğer bir ifadeyle yaptığı ibadetleri kendisine nisbet etmemesi diye tarif etmiştir. Kulluğu görmek demek, yapılan ibadetleri kendine nisbet etmek ve onlara güvenmek demektir. Sufiler bu tavrın kişinin ruhi gelişmesini engelleyen bir durum olduğunu söylemişlerdir. Çünkü kul kendi fiil ve davranışlarını görmediği zaman gerçek kul olma mertebesine ulaşmıştır. Fenafillah, bireyin kendini ve dünyevi arzularını aşıp, ilahi varlıkla bütünleştiği bir haldir.⁷⁹

⁷⁹ Kadir Özköse (Ed.), **Tasavvuf El Kitabı**, Geafiker Yayınları, Ankara 2021, s164.

Fena ve bekanın ikinci anlamı ise kulun kendisini Allah'tn alıkoyan şeylerden kalben bağını koparıp yalnızca Rabb'i ile meşgul olmasıdır. Buna göre kul, Hakk'ın celalî ve ilahi azamet karşısında benliğini unuttur ve kendine bir varlık atfetmez. Böylece beşeri hazlarına ve nefsanî arzularına değil de ilahi iradeye tabi olur. O vakit dili Hakk ile konuşur, bedeni huşu ve hudu halinde bulunur, gönül saf ve duru hale gelir. Ancak ikinci anlamda dikkat edilmesi gereken husus, kulun kendi maddî varlığından soyutlanıp Hakk'ın birleşmesinin imkansız olduğunun bilinmesidir. Zira böyle bir anlayış Hululîyye gibi batıl yollara ait olup kişiyi dinden çıkmasına götürür.

3. Beka Billah (Allah ile Daim Olma): *Fenafillah* sonrası birey, Allah ile birlikte var olur. Bu, bireysel kimliğin Allah'ın varlığında devam etmesi ve ilahi varlığın bir parçası olarak sürmesi anlamına gelir. Birey, Allah'ın varlığı ile sürekli bir bağ içinde olur ve bu bağlamda kimliği, Allah'ın bir tecellisi haline gelir.⁸⁰

4. İnsan-ı Kamil: Vahdet-i Vücut öğretisinde *İnsan-ı Kamil*, Allah'ın tüm sıfatlarını ve isimlerini en mükemmel şekilde yansıtan kişidir. İnsan-ı Kamil, hem ilahi hakikatlere vakıf olmuş hem de bu hakikatleri hayatında uygulayan bireydir. Bu kişi, Allah ile tam bir birlik içinde olup, ilahi varlığın bir tezahürü olarak görülür.⁸¹

İnsan-ı Kamil konusu, ontolojik açıdan İbnü'l-Arabî'nin temellendirdiği varlık mertebeleri bağlamında ele alındığında daha doğru anlaşılabilir. İbnü'l-Arabî'ye göre alemin varlık sebebi insan-ı kamildir. Cenab-ı Hakk'ın ilk tecellisi olan (hakikat-i Muhammediyye) olan insan-ı kamil, aynı zamanda varlık mertebelerinin sonuncusudur. La-taayyün dışındaki bütün mertebelerin hakikatlerini kapsadığı bu evrede insan-ı kamil, bir kavramın ya da mecazî ve izafî anlamda var olan bir şeyin değil, hakiki manada var olan bir insanın adı ve sıfatıdır. Bu anlamda insan-ı kamil Hz.Muhammed(sav)'dir. Bu makama

⁸⁰ Abdurrezzak Tek, **Tasavvufun Ana Konuları**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020, s.36.

⁸¹ Özköse (Ed.), **Tasavvuf El Kitabı**, s,94.

erişen evliyaullah ise onun varisidir. Onlar, Muhammedî hakikati en güzel şekilde üzerinde taşıdıkları ve temsil edebildikleri için kamildirler.

İbnu'l-Arabi ile netleşen ve Abdulkerim el-Cîfî'nin el-İnsanü'l-Kamil adlı eseriyle kemale ulaşan insan-ı kamil kavramı maddi ve manevi, kesif ve latif, zulmani ve nûranî, cismanî ve nuranî, suflî ve kudsî alemde var olan her şeyi, yani Hakk'ın her mertebedeki tecellilerini ve kemallerini kendinde taşıyan kişiyi ifade eder. Bu bakımdan Hakk ile halk arasında bir köprü görevi görür. O, ilahî varlık için en büyük şahid ve delildir. Bu delil, öteki delillerden çok daha güçlüdür; çünkü ilahi isim ve sıfatlar hiçbir varlıkta insan-ı kamildeki kadar parlak bir şekilde görünmez. O, Allah'ın isminin mazharı, yaratılışın gayesi ve Allah'ın halifesidir.

3.7.2. Bireysel Kimlik ve Toplumsal Boyut

Vahdet-i Vücut perspektifinde bireysel kimlik, toplumsal ilişkilerde de önemli bir rol oynar. Her birey, Allah'ın bir tecellisi olduğundan, diğer insanlarla olan ilişkilerde de bu ilahi bağı yansıması beklenir. Bu, bireyin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesi, adaletli, merhametli ve dürüst olması anlamına gelir. Bireysel kimlik, toplumsal düzende Allah'ın adaletinin ve merhametinin bir yansıması olarak görülür.

Vahdet-i Vücut perspektifinde bireysel kimlik, sıradan bir kişisel özellikler bütünü olarak değil, Allah'ın varlığının ve sıfatlarının bir tezahürü olarak anlaşılır. Birey, bu anlayışla kendi varlığını ve Allah ile olan ilişkisini idrak eder. Fenafillah ve Beka Billah süreçleriyle Allah'ta yok olmayı ve Allah ile daim olmayı hedefler. Bu öğretilerde bireysel kimlik, Allah'ın yüce varlığının bir yansıması ve ilahi hakikatin bir parçası olarak değerlendirilir. Bu bağlamda, bireyin amacı, Allah'ın varlığını en iyi şekilde yansıtmak ve bu yolla hem kendisi hem de toplumu için ilahi hakikati yaşatmaktır.

3.8. Tasavvufi Yaşam Tarzı ve Uygulamalar

Tasavvuf, İslam'ın mistik boyutunu temsil eden, Allah'a yakınlaşmayı ve manevi olgunluğa erişmeyi amaçlayan bir yaşam tarzıdır. Tasavvuf, derin bir manevi disiplin ve içsel dönüşüm gerektirir. Bu yaşam tarzı, belirli uygulamalar ve ritüeller aracılığıyla şekillenir ve sufi tarikatları tarafından benimsenmiş olan geleneklerle

zenginleşir. Aşağıda, tasavvufi yaşam tarzının temel prensipleri ve uygulamaları detaylandırılacaktır.

3.8.1. Tasavvufi Yaşam Tarzının Temel Prensipleri

- **Tevhid (Birlik İnancı):** Tasavvufun temelinde, Allah'ın birliği ve her şeyin O'ndan geldiği inancı yatar. Bu inanç, sufilerin yaşamında merkezi bir rol oynar ve onların dünyaya bakış açılarını belirler.

- **Zühd (Dünyevi Zevklerden Kaçınma):** Sufiler, dünyevi zevklerden ve maddi bağılıklardan uzak durarak, manevi değerlere yönelmeyi amaçlar. Bu, içsel huzur ve Allah'a yakınlık arayışında önemli bir adımdır.⁸²

- **Aşk ve Muhabbet:** İlahi aşk, tasavvufun kalbinde yer alır. Sufiler, Allah'a derin bir sevgi ve bağlılık duyar ve bu aşk, onların ibadetlerine ve günlük yaşamlarına yansır.⁸³

- **Tevekkül (Allah'a Güvenme):** Sufiler, her durumda Allah'a güvenmeyi ve O'na teslim olmayı öğütler. Bu, kişinin hayatındaki her türlü durumu Allah'ın iradesine bırakması anlamına gelir.⁸⁴

- **İbadet ve Zikir:** Tasavvufi yaşam tarzı, düzenli ibadet ve Allah'ı anma (zikir) pratiğiyle derinleşir. Bu, manevi farkındalığı artırır ve sufiyi Allah'a yaklaştırır.

3.8.2. Tasavvufi Uygulamalar ve Ritüeller

- **Zikir:** Zikir, Allah'ın isimlerini tekrarlamak suretiyle yapılan bir ibadettir. Bu uygulama, sufilerin manevi derinliğini artırmak ve Allah'a sürekli bir bağlılık içinde olmalarını sağlamak amacıyla gerçekleştirilir. Zikir, bireysel veya toplu olarak yapılabilir ve çeşitli yöntemlerle icra edilebilir.⁸⁵

- **Semâ:** Mevlevi tarikatında önemli bir ritüel olan semâ, müzik eşliğinde yapılan dönüş hareketleriyle Allah'a olan aşkı ve bağlılığı simgeler. Semâ, beden ve ruhun birlikte hareket ettiği bir ibadet biçimidir.⁸⁶

- **Riyazet ve Çile:** Riyazet, nefsi terbiye etmek ve dünyevi arzuları kontrol altına almak için yapılan sıkı ibadet ve oruç uygulamalarıdır. Çile, bir sufünün belirli

⁸² Murat Özeydin, *Şeyh Abdurrahman Aktepe*, Cihan Yayınları, İstanbul 2009, s. 311.

⁸³ İbn Acibe, *Mi'racu't-teşevvüf ila hakaiki't-tasavvuf*, Ahmet Murat Özel (Çev.), Ketebe Yayınları, İstanbul 2022, s.42.

⁸⁴ Abdurrezzak Tek, *Tasavvufun Ana Konuları*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020, s.99.

⁸⁵ Kelabazi, *Ta'arruf*, Süleyman Uludağ (Çev.), Dergah Yayınları, İstanbul 2021, s.169.

⁸⁶ Özköse (Ed.), *Tasavvuf El Kitabı*, s.332.

bir süre boyunca yalnızlık içinde ibadet ederek manevi olgunluğa erişmeye çalıştığı dönemi ifade eder.⁸⁷

- **Tasavvufi Sohbet:** Tasavvufi sohbetler, mürşidin (tasavvuf öğreticisi) müridlerine (öğrencilere) manevi öğretileri aktardığı toplantılardır. Bu sohbetler, sufilerin manevi gelişimi için büyük önem taşır.⁸⁸

- **Ruhani Yolculuklar (Sefer):** Sufiler, manevi yolculuklar yaparak farklı tarikatları ziyaret eder ve manevi deneyimlerini zenginleştirir. Bu yolculuklar, kişinin manevi olgunluğunu artırma amacı taşır.

3.8.3. Tasavvufi Yaşam Tarzının Günlük Hayata Yansımaları

Manevi Disiplin: Sufiler, günlük hayatlarında manevi disipline büyük önem verirler. Bu, düzenli ibadet, zikir ve içsel muhasebe ile sağlanır.

Ahlaki Davranışlar: Tasavvufi yaşam tarzı, yüksek ahlaki değerler ve erdemlerle bezenmiştir. Sufiler, dürüstlük, sabır, şefkat ve adalet gibi erdemleri hayatlarının merkezine koyarlar.

Toplumsal Hizmet: Sufiler, topluma hizmet etmeyi ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyi görev bilirler. Bu, manevi olgunluğun bir yansıması olarak görülür⁸⁹.

Sadelik ve Kanaat: Tasavvuf, sade bir yaşam sürmeyi ve kanaat etmeyi öğütler. Bu, dünyevi arzuların ve maddi bağılıkların minimize edilmesi anlamına gelir.

Tasavvufi yaşam tarzı, derin manevi disiplin, Allah'a olan bağlılık ve yüksek ahlaki değerler üzerine kuruludur. Sufiler, Allah'a yakınlaşmak ve manevi olgunluğa erişmek için belirli ritüeller ve uygulamalar geliştirirler. Zikir, semâ, riyazet, tasavvufi sohbetler ve ruhani yolculuklar gibi uygulamalar, bu yaşam tarzının temel unsurlarıdır. Tasavvuf, sadece bir ibadet biçimi değil, aynı zamanda günlük hayata yansıyan ve bireyi manevi olgunluğa taşıyan bir yaşam felsefesidir.

⁸⁷ Tek, **Tasavvufun Ana Konuları**, s.36.

⁸⁸ , Abdulkerim Kuşeyri, **Kuşeyri Risalesi**, Muhammed Çoşkun (Çev.), İlkharf Yayınları, İstanbul 2020, s.175.

⁸⁹ Ahmet Karamustafa, **Tanrının Kuraltanılmaz Kulları-İslam Dünyasında Derviş Toplulukları**, Ruşen Sezer (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2022, s.35.

3.9. Vahdet-i Vücut'un Modern Dünyadaki Yansımaları

Vahdet-i Vücut, İslam tasavvufunda önemli bir yere sahip olan ve Allah'ın ve varlıkların birliğini vurgulayan bir doktrindir. Bu felsefi ve mistik anlayış⁹⁰, tarih boyunca birçok sufi düşünür tarafından geliştirilmiş ve yorumlanmıştır. Modern dünyada da Vahdet-i Vücut, hem akademik hem de manevi alanlarda önemli yansımalar bulmaktadır. Bu yansımalar, bireylerin manevi yolculuklarından sosyal ve kültürel etkilerine kadar geniş bir yelpazede incelenebilir.

3.9.1. Manevi ve Bireysel Yansımalar

İçsel Huzur ve Farkındalık: Vahdet-i Vücut, bireylerin içsel huzur ve manevi farkındalık kazanmalarına yardımcı olur. Modern dünyada, stres ve kaygının yaygın olduğu bir dönemde, bu öğretinin sağladığı derin manevi anlayış, bireylerin ruhsal dengelerini bulmalarına katkı sağlar.

Kendini Keşfetme ve Kendini Aşma: Vahdet-i Vücut, bireylere kendilerini keşfetme ve dünyevi arzuları aşarak daha yüksek bir bilinç seviyesine ulaşma imkânı sunar. Bu süreç, kişisel gelişim ve manevi olgunluk yolunda önemli bir adımdır.

3.9.2. Sosyal ve Kültürel Yansımalar

Toplumsal Dayanışma: Vahdet-i Vücut'un birleştirici ilkesi, modern toplumlarda toplumsal dayanışmayı teşvik edebilir. Bu öğretinin vurguladığı birlik ve beraberlik, farklı kültür ve dinlerden insanların bir arada yaşama ve işbirliği yapma ihtimalini artırabilir.

Kültürel Etkileşim: Vahdet-i Vücut'un felsefi ve mistik derinliği, modern sanat, edebiyat ve müzik gibi alanlarda ilham kaynağı olmaktadır. Sufi şiirleri, resimler ve müzikler, bu öğretinin etkisiyle zenginleşmiş ve evrensel bir mesaj taşımıştır.

3.9.3. Akademik ve Entelektüel Yansımalar

Akademik Çalışmalar: Modern dönemde Vahdet-i Vücut üzerine yapılan akademik çalışmalar artmıştır. Bu çalışmalar, felsefi, teolojik ve mistik perspektiflerden bu öğretinin incelenmesine ve anlaşılmasına katkıda bulunur.

⁹⁰ İbnü'l Arabi, **Filozof ve Sufi**, Ekrem Demirli (Çev.), Litera Yayınları, İstanbul 2020.

Üniversiteler ve araştırma merkezleri, bu konuda çeşitli seminerler ve konferanslar düzenlemektedir.

3.9.4. Psikolojik Yansımalar

Ruh Sağlığı ve Terapi: Vahdet-i Vücut'un psikolojik etkileri, modern terapötik uygulamalarda da kendini gösterebilir. İçsel birlik ve bütünlük arayışı, psikolojik sağlığın önemli bir parçasıdır ve bu öğretinin prensipleri, bireylerin ruhsal sorunlarını aşmalarına yardımcı olabilir.

Yeni Çağ (New Age) Hareketleri: Modern New Age hareketleri ve spiritüel pratikler, Vahdet-i Vücut gibi kadim öğretilerden ilham alarak insanlara manevi rehberlik sunmaktadır. Meditasyon, yoga ve benzeri pratikler, Vahdet-i Vücut'un birlik anlayışını yanlış bir şekilde benimseyerek uygulanmaktadır.

3.9.5. Çevresel ve Ekolojik Yansımalar

Doğa ile Birlik: Vahdet-i Vücut'un her şeyin birliği ilkesi, doğa ve çevre ile olan ilişkimizde de kendini gösterir. Modern çevre hareketleri, insanın doğayla bir bütün olduğunu ve çevreye zarar vermemenin manevi bir sorumluluk olduğunu vurgular. Bu anlayış, sürdürülebilir yaşam ve çevre koruma bilincini artırır.

Vahdet-i Vücut, modern dünyada çeşitli şekillerde yansımalarını bulmaktadır. Manevi ve bireysel gelişimden sosyal dayanışmaya, akademik çalışmalardan çevre bilincine kadar geniş bir yelpazede etkisini sürdürmektedir. Bu öğreti, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde daha derin bir farkındalık ve bütünlük arayışını teşvik ederek, modern insanın manevi ve entelektüel ihtiyaçlarına yanıt vermektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

4.1. Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut'un Benzerlik ve Farklılıkları

Tablo 3: Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut'un Temel Benzerlikleri ve Farklılıkları

Özellikler	Kinizm	Objektivizm	Vahdet-i Vücut
Temel Felsefe	Doğal ve sade yaşam, dünyevi zevklerden uzak durma.	Gerçeklik objektif ve mutlak, bireysel rasyonellik ve kendi çıkarına uygun hareket.	Allah'ın ve varlıkların birliği, Allah'ın âlemlerde taayyünü.
Kurucular ve Öncüler	Diogenes ve Antisthenes	Ayn Rand	Muhyiddin İbn Arabi
İnsanın Doğası	İnsan doğası iyilik ve erdem üzerine kuruludur.	İnsan akılcı ve rasyoneldir, kendi çıkarını en iyi şekilde bilir.	İnsan Allah'ın bir tezahürü ve ilahi varlıktan öz taşır..
Ahlak Anlayışı	Erdem, doğallık ve sadelikle yaşamak.	Kendi çıkarını maksimize etmek ve rasyonel olmak.	Allah'a yakınlık, manevi olgunluk ve birlik bilinci.
Birey ve Toplum	Birey doğallık ve sadelikle topluma örnek olur.	Birey kendi çıkarlarını gözeterek toplumda yer alır.	Birey, Allah'ın yansıması olarak toplumla bütünleşir ve hizmet eder.

Gerçeklik ve Bilgi	Gerçeklik doğada ve doğal yaşamda bulunur.	Gerçeklik objektif ve bilimsel olarak keşfedilebilir.	Gerçeklik Allah'ın varlığıdır ve her şey O'nun yansımasıdır.
Mutluluk ve Başarı	Doğal ve sade yaşamda mutluluğu bulmak.	Kendi hedeflerine ulaşarak ve rasyonel yaşayarak mutluluğu bulmak.	Allah'a yakınlık ve manevi birlik içinde mutluluğu bulmak.
Manevi Boyut	Manevi boyut önemli değil, fiziksel yaşam ön planda.	Manevi boyut yerine rasyonel ve objektif gerçeklik önemli.	Manevi boyut ve Allah'a yakınlık temel unsur.
Uygulamalar ve Pratikler	Doğal yaşam, dünyevi zevklerden kaçınma, sadelik.	Rasyonel düşünme, bireysel çıkarları gözetme, objektif gerçeklik.	Zikir, ibadet, içsel keşif, fenafillah ve beka billah.
Toplumsal Etik	Toplumda sade ve doğal yaşamı teşvik eder.	Bireyci bir toplum yapısını destekler.	Toplumsal dayanışma ve birlik anlayışını teşvik eder.
Modern Yansımalar	Minimalizm, doğaya dönüş hareketleri.	Kapitalist ekonomi, bireyselleşme.	Manevi hareketler, anlam arayışına cevap vermesi, ahlakî çöküntüye cevap verilebilirliği

Bu tablo, Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut'un temel benzerliklerini ve farklılıklarını özetlemektedir. Her bir felsefi anlayışın temel prensipleri, insan doğası, ahlak anlayışı, birey ve toplum ilişkisi, gerçeklik ve bilgi anlayışı, mutluluk ve başarı tanımları, manevi boyut, uygulamalar ve pratikler, toplumsal etkileri ve modern

yansımaları farklı açılardan ele alınmıştır. Bu sayede, bu üç düşünce sisteminin nasıl benzerlikler ve farklılıklar taşıdığı net bir şekilde görülebilir.

4.2. İnsanca Yaşamın Ortak Noktaları

4.2.1. Erdem ve Ahlak

- **Kinizm:** Erdemli bir yaşam, doğal ve sade bir hayat sürmekle mümkündür. Doğallık ve dünyevi zevklerden uzak durmak, ahlaki bir yaşamın temelidir.
- **Objektivizm:** Ahlak, bireyin kendi çıkarlarını rasyonel olarak maksimize etmesiyle ilişkilidir. Erdem, akılcı ve mantıklı davranışlar sergileyerek elde edilir.
- **Vahdet-i Vücut:** Ahlak, Allah'a yakınlık ve manevi olgunlukla tanımlanır. Erdem, Allah'ın bir yansıması olarak, yüksek manevi değerlerle yaşamakla mümkündür.

4.2.2. Bireysel Gelişim

- **Kinizm:** Bireyin kendi doğasını keşfetmesi ve dünyevi bağımlılıklardan kurtulması önemlidir.
- **Objektivizm:** Bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesi ve rasyonel olarak hedeflerine ulaşması ön plandadır.
- **Vahdet-i Vücut:** Bireyin Allah'ı tanınması ve kendini Allah ile bütünleşmiş olarak görmesi, bireysel gelişimin nihai hedefidir.

4.2.3. Doğallık ve Sadelik

- **Kinizm:** Doğal bir yaşam tarzı benimsenir ve lüks, zenginlik gibi dünyevi arzular reddedilir.
- **Objektivizm:** Rasyonellik ve bireysel çıkar ön planda olsa da, sade ve mantıklı bir yaşam tarzı teşvik edilir.
- **Vahdet-i Vücut:** Dünyevi arzuların ötesinde, sade ve içsel huzuru ön planda tutan bir yaşam tarzı teşvik edilir.

4.3. İnsanca Yaşamın Farklı Noktaları

4.3.1. Gerçeklik ve Bilgi Anlayışı

- **Kinizm:** Gerçeklik doğada ve doğal yaşamda bulunur. Doğa, en yüksek bilgi kaynağıdır.
- **Objektivizm:** Gerçeklik objektiftir ve bilimsel yöntemlerle keşfedilir. Rasyonel düşünme, bilgi edinmenin temel yoludur.
- **Vahdet-i Vücut:** Gerçeklik, Allah'ın varlığında bulunur. Tüm varlıklar, Allah'ın birer yansımasıdır ve manevi keşif, en yüksek bilgi yoludur.

4.3.2. Bireysel ve Toplumsal İlişkiler

- **Kinizm:** Birey, doğallık ve sadelikle topluma örnek olur, ancak toplumsal normlara karşı eleştirel bir tavır takınır.
- **Objektivizm:** Birey, kendi çıkarlarını maksimize ederken topluma katkı sağlar. Toplum, bireylerin çıkarlarını gerçekleştirmesi için bir araçtır.
- **Vahdet-i Vücut:** Birey, Allah'ın bir yansıması olarak toplumla bütünleşir ve toplumsal hizmete yönelir. Toplum, Allah'ın birliğini yansıtır.

4.3.3. Mutluluk ve Başarı Tanımları

- **Kinizm:** Mutluluk, doğal ve sade bir yaşam sürmekle elde edilir. Dünyevi zevklerden uzak durmak, gerçek mutluluğun anahtarıdır.
- **Objektivizm:** Mutluluk, bireyin kendi hedeflerine ulaşması ve rasyonel bir yaşam sürmesiyle elde edilir. Başarı, bireyin kendi çıkarlarını en iyi şekilde gerçekleştirmesiyle ölçülür.
- **Vahdet-i Vücut:** Mutluluk, Allah'a yakınlık ve manevi birlik içinde bulunur. Başarı, manevi olgunluk ve Allah ile bütünleşmekle tanımlanır.

4.3.4. Manevi Boyut ve İbadet

- **Kinizm:** Manevi boyut önemsenmez, fiziksel ve doğal yaşam ön plandadır.

- **Objektivizm:** Manevi boyut yerine rasyonellik ve objektif gerçeklik ön plandadır. İbadet veya manevi ritüeller yer almaz.
- **Vahdet-i Vücut:** Manevi boyut temel unsurdur. Zikir, ibadet ve içsel keşif, manevi yaşamın ayrılmaz parçalarıdır.

Tablo 4: İnsanca Yaşamın Ortak Noktaları ve Çelişkileri

Özellikler	Kinizm	Objektivizm	Vahdet-i Vücut
Erdem ve Ahlak	Erdemli yaşam, doğal ve sade bir hayat, dünyevi zevklerden uzak durma.	Bireyin kendi çıkarlarını rasyonel olarak maksimize etmesi, akılcı davranışlar.	Allah'a yakınlık, manevi olgunluk, yüksek manevi değerlerle yaşamak.
Bireysel Gelişim	Bireyin doğasını keşfetmesi, dünyevi bağımlılıklardan kurtulması.	Bireyin potansiyelini gerçekleştirmesi, rasyonel olarak hedeflerine ulaşması.	Bireyin Allah'ı tanıması, Allah ile bütünleşmiş olarak görmesi.
Doğallık ve Sadelik	Doğal yaşam tarzı, lüks ve zenginlikten uzak durma.	Sade ve mantıklı yaşam tarzı, bireysel çıkarların ön planda tutulması.	Sade ve içsel huzuru ön planda tutan yaşam tarzı, dünyevi arzuların ötesinde.
Gerçeklik ve Bilgi	Gerçeklik doğada ve doğal yaşamda bulunur.	Gerçeklik objektiftir, bilimsel yöntemlerle keşfedilir.	Gerçeklik, Allah'ın varlığı ve her şeyin O'nun yansımasıdır.
Bireysel ve Toplumsal İlişkiler	Birey doğallık ve sadelikle topluma örnek olur, toplumsal	Birey kendi çıkarlarını maksimize	Birey, Allah'ın yansıması olarak toplumla bütünleşir,

	normlara eleştirel yaklaşır.	ederken topluma katkı sağlar.	toplumsal hizmete yönelir.
Mutluluk ve Başarı	Mutluluk, doğal ve sade yaşam, dünyevi zevklerden uzak durmakla elde edilir.	Mutluluk, bireyin hedeflerine ulaşması, rasyonel yaşam.	Mutluluk, Allah'a yakınlık ve manevi birlik içinde bulunur.
Manevi Boyut ve İbadet	Manevi boyut önemli değil, fiziksel yaşam ön planda.	Manevi boyut yerine rasyonellik ve objektif gerçeklik önemli.	Manevi boyut temel unsurdur, zikir, ibadet ve içsel keşif önemlidir.

Bu tablo, Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut'un insanca yaşam konusundaki temel benzerlikleri ve farklılıklarını özetlemektedir. Her bir düşünce sisteminin insanca yaşam kavramını nasıl yorumladığı ve bu yorumların birey ve toplum üzerindeki etkileri, tablonun satırlarında detaylandırılmıştır.

Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut, insanca yaşamın farklı yönlerini vurgular. Ortak noktalar arasında erdem, bireysel gelişim ve sadelik öne çıkarken, çelişkiler temel felsefi yaklaşımlar, gerçeklik ve bilgi anlayışı, bireysel ve toplumsal ilişkiler, mutluluk ve başarı tanımları ve manevi boyut gibi konularda kendini gösterir. Bu farklılıklar, her bir felsefi sistemin insanca yaşam kavramını nasıl yorumladığını⁹¹ ve bu yorumların birey ve toplum üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olur.

⁹¹ Osman Murat Deniz, **Fideizm Nedir?**, İz Yayıncılık, İstanbul 2020, s.11

SONUÇ

Bu tez, Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut felsefelerini insanca yaşamın perspektifleri olarak ele alarak derinlemesine incelemiştir. Her bir felsefenin insan doğası, erdem, bireysel ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini karşılaştırmalı olarak değerlendirerek, günümüz insanı için Vahdet-i Vücut anlayışı önerilmiştir.

Kinizm'in vurguladığı doğallık ve sadelik, modern dünyanın tüketim çılgınlığına karşı alternatif bir yaşam tarzı sunmaktadır. Diogenes'in felsefesi, minimalizm hareketleriyle paralellik göstererek, bireyin içsel huzurunu ve doğayla uyumunu ön planda tutar. Kinizmin kaynak olabilecek eserlerin eksikliği en büyük problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bireysel olarak yaşanacak bir hayat tarzının toplumun küçük bir kısmını tarafından benimsenmesi büyük bir problem olarak görülmeyebilir ancak tüm toplumun bu şekilde bir hayat tarzına bürünmesi bu tür bir yaşam tarzını imkânsız kılacaktır. Kinizmin kendi kaynaklarının olmaması kinik düşüncesinin gereğidir. Çünkü bir kinik okuma yazma öğrenmekle ilgilenmediği gibi düşüncenin kendinden sonraki nesillere aktarımı için kitap yazmak ile de ilgilenmez. Buda düşüncenin gelenekleşmesini ve sistem haline gelmesinin önünde engeldir. Zaten kinizm hakkındaki bilgilerimiz kendi döneminde yaşamış diğer yazarların eserlerinden tevarüs ediyoruz. Ayrıca önerilen şekilde bir yaşam tarzının temellendirilmesinin yapılamayacağı, insanın ihtiyaçlarının karşılanamadığı ve insan düşünsel mirasının reddi ile kendi geleneğini dahi oluşturamayacağı düşüncenin kullanılabilirliğini imkânsız kılmaktadır.

Objektivizm ise bireysel özgürlük, rasyonellik ve kendi çıkarını maksimize etme üzerine kurulu bir felsefedir. Ayn Rand'ın eserleri, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirme ve kişisel başarıyı hedeflemesi gerektiğini vurgular. Bu yaklaşım, kapitalist toplumların temelini oluştururken, bireylerin özgür irade ve bireysel sorumluluğunu ön plana çıkarır. Objektivist yaşam tarzı günümüz insanları -bilhassa ABD toplum anlayışı- için en ideal yaşam şekli olarak görülebilir. Pratik uygulamalarda modern toplumun da objektivist düşünceler ile hayattaki kararlarını aldığını görüyoruz. Fakat hem ahlakın temellendirilmesinde objektivizmin yetersiz olması hem de insanın tüm yönleriyle bu düşüncesini pratik hayatta gerçekleştirme ihtimali bir ütopya gibi durmaktadır. İnsan manevi ihtiyaçları olan bir yaratılışa sahip

olması ve objektivizmin bu yönüyle de insanın ihtiyaçlarını karşılayamadığını görüyoruz. Ayn Rand, felsefesini romanları üzerinden anlattığı için düşüncenin hayattaki karşılığı daha net bir şekilde görebilmemize yardımcı oluyor. Bunun dezavantajlarıyla beraber halk tabakası için daha anlaşılır ve ilgi çekici olmaktadır. Fakat düşünce teorik düzeyde ele alınca eksiklikler ortaya çıkması düşüncüyü kapsayıcı olması ve temellendirilmesinde yaşanan problemler aşılabilir görülüyor. Kapsayıcı olamaması her zaman ve her durum için geçerli bir teori üretmemekten kaynaklanıyor. Herşeyin gayesinin hayat olarak görülmesi ve herşeyin hayata hizmet etmesi canlılar için geçerli olsa da varlığın bütünü için varlık kavramı için bunun söylenmesi mümkün değildir. Temellendirme problemi de objektif ahlak anlayışının meşruiyetini nerden aldığı, kişiye göre değişen muallak bir anlayışa kişiyi götüreceği için düşüncenin pratik karşılığında sıkıntıların çıkacağı muhakkaktır.

Vahdet-i Vücut ise İslam tasavvufundan kaynaklanan bir felsefedir ve tüm varlıkların Allah'ın bir yansıması olduğu inancını esas alır. Bu anlayış, manevi derinlik arayışında olan bireyler için bir rehberlik sunar ve manevi pratiklerle içsel keşif yolculuğunu teşvik eder. Vahdet-i vücut düşüncesinde diğer iki düşünce sistemindeki problemlerin olamadığı sonucu çıkarılabilir. Hem Kinizm de toplumun tamamının önerilen şekilde yaşamasının imkânsızlığı hem de Objektivizmdeki gibi eksik, tutarsız ve temelsiz düşünce yapısının Vahdet-i vücut ekolünde olmadığını görüyoruz. Gerek varlık anlayışındaki kapsayıcılık ve ayrıntılı bilgi gerekse insanın şahsi, psikolojik ve toplumsal yaşamı için pratik karşılığının olması Vahdet-i vücut ekolünü insanca yaşam konusunda daha tatmin edici olduğu görülüyor.

Sonuç olarak, bu tez, Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut'un insanca yaşam üzerindeki etkilerini ve bu felsefelerin modern dünyadaki yansımalarını anlamamıza katkıda bulunmuştur.

5.1. Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Bu tez, insanca yaşam kavramını Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut perspektiflerinden ele alarak derinlemesine bir analiz sunmayı amaçlamaktadır. Ancak, bu çalışma sınırlı bir kapsamda gerçekleştirildiği için daha geniş ve detaylı araştırmalar yapılması gerekmektedir. Gelecekteki araştırmacılar için aşağıdaki öneriler sunulabilir:

5.1.1. Karşılaştırmalı Kültürel Çalışmalar

- Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut'un farklı kültürlerdeki yansımaları ve bu felsefelerin evrensel mi yoksa kültüre özgü mü olduğu daha geniş bir bağlamda incelenebilir.
- Farklı kültürlerde benzer etik ve ahlaki öğretilerle karşılaştırmalar yapılabilir.

5.1.2. Dinler ve Felsefeler Arası Diyalog

- Vahdet-i Vücut öğretisinin diğer tasavvufi veya dini akımlarla olan ilişkisi derinlemesine incelenebilir.
- Aynı şekilde, Kinizm ve Objektivizm'in diğer felsefi akımlarla olan etkileşimleri araştırılabilir.

5.1.3. Modern Uygulamalar ve Toplumsal Etkiler

- Kinizm ve hippie hareketi arasındaki benzerlikler üzerine daha geniş kapsamlı bir sosyolojik araştırma yapılabilir.
- Objektivizmin günümüz iş dünyası ve ekonomi politikalarına etkisi üzerine daha derinlemesine analizler gerçekleştirilebilir.
- Vahdet-i Vücut'un modern maneviyat akımları üzerindeki etkisi araştırılabilir.

5.1.4. Psikolojik ve Bireysel Etkiler

- Bu felsefelerin bireylerin psikolojik sağlığı üzerindeki etkileri üzerine çalışmalar yapılabilir.
- Özellikle stres, mutluluk ve yaşam memnuniyeti gibi alanlarda bu felsefelerin bireysel yaşamlar üzerindeki pratik etkileri araştırılabilir.

5.1.5. Eğitim ve Öğretim Yöntemleri

- Bu felsefelerin eğitim programlarına entegrasyonu ve eğitimde etik ve ahlaki gelişim üzerindeki etkileri incelenebilir.

- Öğrencilere bu felsefelerin öğretilmesi ve öğrenci yaşamlarına etkileri üzerine pilot projeler ve araştırmalar yapılabilir.

5.1.6. Literatür Taraması ve Derinlemesine Analiz

- Kinizm, Objektivizm ve Vahdet-i Vücut üzerine yazılmış klasik ve modern eserlerin kapsamlı bir literatür taraması yapılabilir.
- Bu eserlerdeki temel argümanların ve savların detaylı analizleri, bu felsefelerin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunabilir.

5.1.7. Pratik Uygulamalar ve Toplumsal Deneyler

- Bu felsefelerin pratik yaşamda uygulanabilirliğini test etmek için toplumsal deneyler ve projeler geliştirilebilir.
- Bu projelerin sonuçları, bu felsefelerin gerçek dünyadaki etkilerini ve potansiyel faydalarını daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir.

Bu öneriler, insanca yaşamın farklı yönlerini ve bu felsefelerin bireyler ve toplumlar üzerindeki etkilerini daha kapsamlı bir şekilde araştırmak için gelecekte yapılacak çalışmaların temelini oluşturabilir. Bu alanlardaki daha ileri araştırmalar, insanca yaşam konusundaki anlayışımızı derinleştirecek ve bu felsefelerin modern dünyada nasıl uygulanabileceğine dair değerli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- CAMÎ, Abdurrahman, **Seyru Sülük ve Vahdet'i Vücuda Dair**, Şemseddin Sivasi (çev.) İstanbul. Litera Yayıncılık, İstanbul 2016,
- CEVİZCİ, Ahmet, **Felsefe Tarihi**, Say Yayınları, İstanbul 2018.
- COELHO, Paulo, **Hippi**, Emreh İmre (çev.), Can Yayınları, İstanbul 2018.
- DEMİRLİ, Ekrem, **İbnü'l Arabi Metafiziği**, Sufi Kitap Yayınları, İstanbul 2017.
- DEMİRLİ, Ekrem, **İslam Metafiziğinde Tanrı Ve İnsan**, Alfa Yayınları, Ankara, 2017
- DENİZ, Osman Murat, **Fideizm Nedir?**, İz Yayıncılık, İstanbul 2020.
- DIOGENES, **Kinik Felsefe Fragmanları**, C.Cengiz Çevik (çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.
- ER-RAZÎ, Fahreddin, **El-Metalibü'l-Aliye mine'l-ilmi'l-ilahi**, Ekrem Demirli (çev.), Fikriyat Yayıncılık, İstanbul 2022.
- GAARDER, Jostein, **Sofie'nin Dünyası**, Sabir Yücesoy (çev.), Pan Yayıncılık, İstanbul 2011.
- İBN ACİBE, Mi'racu't-teşevvüf ila hakaiki't-tasavvuf, Ahmet Murat Özel (çev.), Ketebe Yayınları, İstanbul 2022.
- İBNÜ'L ARABİ, **Fususu'l Hikem**, Ekrem Demirli (çev.), Alfa Yayınları, İstanbul 2022.
- İBNÜ'L ARABİ, **Fütuhat-ı Mekkiyye**, Ekrem Demirli (çev.), Litera Yayınları, İstanbul 2021.
- İBNÜ'L ARABİ, **Filozof ve Sufi**, Ekrem Demirli (çev.), Litera Yayınları, İstanbul 2020.
- İBNÜ'L ARABİ, **Alemin Yaratılışı**, Ekrem Demirli (çev.), Litera Yayınları, İstanbul 2018.
- KARAGÖZ, İsmail, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet Yayınları, Ankara 2006.
- KARAMUSTAFA, Ahmet, **Tanrının Kuraltanımsız Kulları-İslam Dünyasında Derviş Toplulukları**, Ruşen Sezer (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2022.
- KAM, Ferit, **Vahdet-i Vücut**, Kapı Yayınları, İstanbul 2014.
- KÂŞÂNÎ, **Abdurrezzak, Letâifü'l-A'lâm-Tasavvuf Sözlüğü**, Ekrem Demirli (çev.), İz Yayınları, İstanbul 2015.

- KELABAZI, **Ta'arruf**, Süleyman Uludağ (çev.), Dergah Yayınları, İstanbul 2021.
- KONEVİ, Sadreddin, **Miftahü'l-Gayb**, Ekrem Demirli (çev.), Kapı Yayınları, Aralık 2014.
- KONEVİ, Sadreddin, **Vahdet'i Vücut ve Esasları**, Ekrem Demirli (çev.), Kapı Yayınları, Aralık 2014
- KONUK, Ahmet Avni, **Fususu'l-Hikem Tercüme Ve Şerhi**, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2017.
- KUŞEYRİ, Abdulkerim, **Kuşeyri Risalesi**, Muhammed Çoşkun (çev.), İlkharf Yayınları, İstanbul 2020.
- NURU'L-ARABİ, Muhammed, **Noktatü'l Beyan**, H.Rahmi Yananlı (çev.), Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2021.
- ÖZAYDIN, Murat, **Şeyh Abdurahman Aktepe**, Cihan Yayınları, İstanbul 2009.
- ÖZCAN, Zeki, **Teolojik Hermenötik**, Ketebe Yayınları, İstanbul 2022.
- (Ed.) ÖZKÖSE, Kadir, **Tasavvuf El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2021.
- RAND, Ayn, **Atlas Vazgeçti**, Belkıs Dişbudak (çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021.
- RAND, Ayn, **Hayatın Kaynağı**, Belkıs Dişbudak (çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021.
- RAND, Ayn, **İdeal**, Çağdaş Gümüşoluk (çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021.
- RAND Ayn, **İş Adamları İçin Felsefe**, Nejdet Kandemir, Taylan Barış Kızıllöz (çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021.
- RAND, Ayn, **16 Ocak Gecesi**, İzzeddin Çalışlar (çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021.
- RAND, Ayn, **Bencilliğin Erdemi**, Nejdet Kandemir (çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021.
- RAND, Ayn, **Ego**, Şerif Yıldız (çev.), Pegasus Yayınları, İstanbul 2021.
- ŞEHRİSTANİ, **El-Milel Ve'n-Nihal**, Mustafa Öz (çev.), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015.
- TEK, Abdurrezzak, **Tasavvufun Ana Konuları**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020.
- TOPALOĞLU, Aydın, **Filozofların Tanrısı**, İz yayınları, İstanbul 2020.
- TÜRKER, Ömer, **Ahlak**, Ketebe Yayınları, İstanbul,2021.

TÜRKER, Ömer, **Anlamı Tamamlamak**, Ketebe Yayınları, İstanbul,2021.

(Ed.)TÜRKER, Ömer, **İslam Düşüncesinde Teoriler-Metafizik**, Ketebe Yayınları, İstanbul 2021.

ULUDAĞ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2011.

